

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

Katedra finančního práva a financí

Diplomová práce

**Česká národní banka, právní postavení a náplň
činnosti**

Vedoucí diplomové práce:
Prof. JUDr. Milan Bakeš, DrSc.

Diplomant:
Dušan Kusko
Šimáčkova 448, 460 01 Liberec 12

2008

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracoval samostatně a že jsem vyznačil prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpal způsobem ve vědecké práci obvyklým.

V Praze dne 30. dubna 2008

Dušan Kusko

Obsah

1. Úvod.....	5
2. Vymezení a základní charakteristika bankovního systému.....	6
3. Exkurs do vývoje centrálních bank.....	10
3.1 Důvody vzniku centrálních bank.....	10
3.2 Hlavní způsoby zakládání centrálních bank.....	11
3.3 Centrální banka na našem území.....	12
4. Právní postavení a činnost ČNB podle platné právní úpravy a v budoucnu.....	21
4.1 Ústavní úprava.....	21
4.2 Zákon č. 6/1993 o České národní bance.....	22
4.2.1 Nezávislost ČNB.....	23
4.2.2 Činnost ČNB.....	24
4.2.2.1 Emisní funkce.....	25
4.2.2.2 ČNB jako vrcholný subjekt měnové politiky.....	26
4.2.2.3 Funkce banky bank.....	37
4.2.2.4 Funkce banky státu (vlády).....	38
4.2.2.5 Devizová činnost.....	39
4.2.2.6 Funkce reprezentanta státu v měnové oblasti.....	40
4.2.2.7 Dohled nad finančním trhem.....	41
4.2.3 Organizační struktura ČNB.....	42
4.2.4 Hospodaření ČNB.....	42
4.3 Možné fungování ČNB v blízké budoucnosti.....	43
5. Alternativní úpravy centrálního bankovníctví.....	45
5.1 Systém svobodného bankovníctví a soukromých peněz.....	45
5.2 Měnová rada.....	48
5.3 Dolarizace ekonomiky.....	50
5.4 Měnová unie.....	50
6. Integrace ČR do Evropské měnové unie.....	52
6.1 Předvstupní etapa.....	53
6.2 I. etapa.....	54

6.3 II. etapa.....	57
6.4 III. etapa.....	58
7. Centrální bankovníctví v některých vybraných zemích EU.....	65
7.1 Rakousko.....	66
7.2 Spolková republika Německo.....	66
7.3 Velká Británie.....	67
8. Závěr.....	69
Seznam použité literatury.....	73
Internetové zdroje.....	73

1. ÚVOD

Za téma své diplomové práce jsem si zvolil právní postavení a činnost České národní banky, neboť tato u nás tradiční ústavně zakotvená instituce v poslední době poutá stále více pozornosti, ať už v souvislosti se změnami z roku 2006, kdy ČNB přestala být pouze regulátorem a dozorovým orgánem bankovního sektoru a byl jí svěřen výlučný dohled nad celým finančním trhem, nebo v důsledku velmi intenzivní celospolečenské debaty ohledně vstupu České republiky do eurozóny a jeho následků.

Cílem je analyzovat aktuální působení a činnost ČNB v širších souvislostech, zejména v souvislosti s integrací ČR do Evropské unie a budoucím začleněním do Evropské měnové unie.

Pro správné pochopení jakékoliv aktuální problematiky je užitečná znalost alespoň základního historického kontextu, proto jsem část třetí z celkově osmi základních částí práce pojmal jako exkurz do vývoje centrálního bankovníctví.

Části třetí kromě úvodního slova předchází stručná charakteristika bankovního systému jako celku.

Ve čtvrté části, věnované platné právní úpravě ČNB, jsem obšírněji pojednal zejména o měnové politice, v níž po vstupu do eurozóny přestane naše centrální banka plnit roli vrcholného subjektu a tato role přejde na Evropskou centrální banku.

To, že česká úprava centrálního bankovníctví, resp. bankovníctví vůbec, není jediná možná, vyplývá z části páté, kde se zabývám alternativami jeho fungování, na což navazuje problematika integrace České republiky do Evropské měnové unie v části šesté. Právě měnová unie je na několika místech ve světě fungující alternativou modelu u nás donedávna tradičně pojímaného suverénního způsobu fungování dvoustupňového bankovního systému.

Na závěr jsem stručně popsal základní rysy centrálního bankovníctví několika států Evropské unie.

2. VYMEZENÍ A ZÁKLADNÍ

CHARAKTERISTIKA BANKOVNÍHO SYSTÉMU

Bankovní systém lze vymezit jako souhrn všech bankovních institucí v daném státě a uspořádání vztahů mezi nimi. Setkává se zde tudíž složka institucionální se složkou funkční.¹

Institucionální složkou se rozumí jednotlivé banky, které podle náplně činnosti členíme do několika druhů (např. centrální banky, obchodní banky, investiční banky, rozvojové banky, spořitelní banky, specializované vládní banky, hypoteční banky, stavební spořitelny, zahraniční banky atd.). Banku můžeme charakterizovat právně - jako instituci s bankovní licencí, neboli oprávněním působit jako banka, především tedy provádět bankovní operace a nabízet bankovní služby, nebo ekonomicky - jako instituci, která obchoduje a provádí operace s penězi. Banky podléhají při své činnosti poměrně přísným pravidlům daným bankovními zákony a dalšími právními akty.

Kromě bank, které jsou součástí bankovního systému dané země a jejichž druhy jsem výše nastínil, existují mimo tento systém především mezinárodní banky a mezinárodně působící, tzv. multinacionální bankovní holdingové společnosti. Patří mezi ně zejména dvě „celosvětově působící“ banky – Mezinárodní banka pro obnovu a rozvoj (International Bank for Reconstruction and Development, IBRD, se sídlem ve Washingtonu) a Banka pro mezinárodní platby (Bank for International Settlements, BIS, se sídlem v Basileji). Z dalších mohu například jmenovat Evropskou banku pro obnovu a rozvoj (European Bank for Reconstruction and Development, EBRD, se sídlem v Londýně), Evropskou investiční banku (European Investment Bank, EIB, se sídlem v Lucemburku).

---

¹ Revenda Z. - Centrální bankovníctví, 2. rozšířené vydání, Management Press, Praha 2001, str. 18.

Funkční složka bankovního systému zahrnuje organizaci vztahů mezi bankovními institucemi v dané ekonomice. Rozlišujeme především jednostupňové a dvoustupňové bankovní systémy, přičemž před vznikem centrálních bank se ve všech ekonomikách v podstatě vyskytovaly pouze jednostupňové systémy.

Jednostupňový bankovní systém tedy historicky předcházel bankovnímu systému dvoustupňovému. Jedná se o situaci, kdy všechny obchodní činnosti včetně emise peněz zajišťovaly nebo mohly stejně zajišťovat všechny existující banky. Postupně ovšem finančně slabší banky byly nuceny emisní činnosti zanechat, neboť jejich „peníze“ nebyly v platebním a obchodním styku dostatečně akceptovány. Tento typ jednostupňového bankovníctví se vyčerpal většinou nejpozději v průběhu 19. století.

Jiná verze jednostupňového bankovníctví je příznačná pro země s centrálně plánovanou ekonomikou. Ústřední (většinou státní) banka je nejen jedinou bankou emisní, ale zároveň zajišťuje všechny ostatní funkce (pokud v centrálně plánovaném-netržním hospodářství existují), jež náleží k činnosti obchodních bank. Pravidelně zde sice existují ještě další banky, ovšem ty jsou prakticky zcela závislé na rozhodnutích centrální banky, jejich vlastní rozhodovací pravomoci jsou mizivé, nejsou podnikateli, působí bez ohledu na výsledky hospodaření a možnost jejich případného bankrotu je vyloučena.

Pro tržní hospodářství je typický dvoustupňový bankovní systém, kde je centrální banka se svými makroekonomickými funkcemi institucionálně oddělena od obchodních bank, které zajišťují mikroekonomické cíle. Hlavním cílem centrální banky je zajišťování měnové stability, kdežto obchodní banky podnikají na základě ziskového principu. Centrální banka zde oproti centrálně plánované ekonomice neúvěruje podnikatelský sektor a neřídí přímo činnost ostatních bank. Obchodní a další banky podnikají s penězi za účelem zisku v širokém ranku, který je ovládán pravidly regulace a dohledu. Banky jsou ovšem při vlastním rozhodování zásadně zcela samostatné. Z toho vyplývá, že na kvalitě jejich podnikání (hospodaření) závisí také jejich existence a případná cesta k úpadku není vyloučena.

Mezi jednotlivými bankovními systémy tržních ekonomik se vyskytuje řada i velmi zásadních rozdílů. Nejdůležitějším z nich je rozdíl mezi univerzálními a specializovanými systémy, dále různá míra otevřenosti a uspořádání bank.

V univerzálních bankovních systémech mohou obchodní banky provádět emisní obchody ručitelského typu (underwriting) a některé další operace s akciemi. Investiční banky zase mohou přijímat primární vklady od veřejnosti. V České republice, jakož i v celé Evropské unii a většině evropských států vůbec existuje tento systém.

Naproti tomu specializované bankovní systémy naopak přísně oddělují činnosti obchodních a investičních bank. Obchodní banky, přijímající primární vklady od veřejnosti, nesmějí provádět emisní obchody ručitelského typu a další operace s akciemi. Investiční banky, specializující se na operace s akciemi a dalšími cennými papíry, mají zakázáno přijímání primárních vkladů od veřejnosti. Toto oddělení, dané příslušnými zákony, se vyskytuje např. v USA a Japonsku.

Míru otevřenosti domácího systému určuje tvrdost podmínek možného proniknutí zahraničních bank do tohoto domácího systému. Otevřenost je tradičně vyšší v zemích Evropské unie než v USA nebo Japonsku, které vytvářejí regulační bariéry. Například u nás mají zahraniční banky podmínky a pravidla činnosti v podstatě stejné jako české banky, ačkoli podíl zahraničních bank u nás je zatím nízký. Osobně považuji tyto shodné podmínky za cestu správným směrem, ať už kvůli nezbytnosti volného pohybu kapitálu v rámci Evropské unie či dnes již celosvětově velmi provázané ekonomice.

Uspořádání bank v podobě pobočkového, unitárního či propojeného bankovního systému determinuje zákonodárství a tradice. V Evropě dosud převládá pobočkové bankovníctví (branch banking), v některých těchto zemích (především Švýcarsko) se však zvyšuje vzájemné vlastnické propojení mezi bankami (chain banking). Tak je tomu i v našem bankovním systému. V USA přežívá unitární bankovní systém (unit banking), kde na přibližně 8300 obchodních bank připadá přes 60 tisíc poboček. Je to dáno v minulosti velmi omezenou možností otevírání poboček v jiném americkém státě.

Postavení a úloha centrální banky v tržní ekonomice jsou v mnoha směrech zcela zásadně odlišné od obchodních a dalších bank. Její nezastupitelnost se projevuje zejména ve třech základních oblastech, a to při emisi hotovostních peněz, na kterou má prakticky výsadní právo, v měnové politice – centrální banka obecně reguluje množství peněz v ekonomice, a v regulaci, případně i dohledu druhého stupně bankovního systému. Tyto tři oblasti je možno považovat za definiční znaky centrální banky. Hlavním cílem činnosti centrálních bank ve dvoustupňových bankovních systémech není zisk, ale - v obecné rovině – měnová stabilita a bezpečnost, důvěryhodnost a efektivnost bankovního systému.

V tržní ekonomice a jejím dvoustupňovém systému je nutné rozlišovat mezi podnikatelsky zaměřeným druhým stupněm a prvním, zcela odlišně fungujícím stupněm.

3. EXKURS DO VÝVOJE CENTRÁLNÍCH BANK

Centrální banky jsou obecně mladšími institucemi než banky obchodní. První vznikají v 17. století, většina však začala existovat ve dvacátém století. V dnešní podobě se setkáváme s centrálními bankami až od poloviny 19. století, někde se však zakládají až po 2. světové válce (např. Island 1961, Brazílie 1965, Spojené arabské emiráty 1980, Lucembursko 1998). Výjimečně v některých ekonomikách dokonce žádné centrální banky dosud neexistují. Na území samostatné Československé republiky vznikla první centrální banka v roce 1926.²

3.1 Důvody vzniku centrálních bank

Války drancující státní pokladny, rozhazovačný způsob hospodaření panovníků a vlád a nedostatečné zdroje drahých kovů se staly hlavními důvody založení centrálních bank. Původně měly tyto banky tedy dvě hlavní funkce:

- **vedení účtů pro panovníka (vládu)**
- **úvěrování státních financí**

V zásadě ničím neomezená možnost půjčování si z vlastní banky vládou či panovníkem, na úkor všech ostatních subjektů, byla později prakticky ve všech tržních ekonomikách omezena. Čas od času (zejména v méně vyspělých ekonomikách) se setkáváme s neřestí v podobě snahy vlád podřídit centrální banky svým rozhodnutím, včetně možnosti čerpat téměř neomezené úvěry na krytí schodků ve státních rozpočtech. Ve většině vyspělých tržních ekonomik se však jedná o samostatné, na rozhodnutích vlády nezávislé instituce.

V rámci ekonomické racionalizace jsou původní důvody vzniku centrálních bank nahrazovány třetím důvodem, a to **centralizací** do té doby roztržštěného systému **emise peněz** v podobě bankovek či mincí. Tím vzniká prvořadý definiční

---

² Revenda Z. - Centrální bankovníctví, 2. rozšířené vydání, Management Press, Praha 2001, str. 32.

znak centrální banky. Později se připojují další důvody v podobě **provádění měnové politiky** s cílem stability měny, **regulace druhého stupně bankovního systému** zejména s cílem jeho bezpečnosti. V některých státech vznikly centrální banky dokonce na základě poptávky bank po **mezibankovním zúčtování**. Stát v tomto případě začal garantovat prostředky bank v jednom z těchto clearingových (zúčtovacích) center, z něhož vytvořil centrální banku.

3.2 Hlavní způsoby zakládání centrálních bank

Centrální banky byly založeny jedním ze tří základních způsobů:

1. *Přeměnou jedné již existující soukromé obchodní banky v banku centrální.*

Za příklad tohoto způsobu v daném případě nedobrovolného založení slouží případ švédské centrální banky. Historie **Sveriges Riksbank** (Švédské říšské banky) sahá do roku 1656, kdy se ve Stockholmu zakládá soukromá obchodní banka, Rikets Standers Bank. V důsledku své pohnuté historie³ začíná banka v roce 1697 „z pověření krále“ vystupovat jako centrální banka – Sveriges Riksbank, zároveň si však zachovává i funkce banky obchodní. V roce 1904 Sveriges Riksbank získává výhradní právo emitovat bankovky na území Švédska, zároveň ukončuje svou činnost spadající do obchodního bankovníctví. Stává se tak skutečnou centrální bankou.

2. *Zvýhodněním některých obchodních bank.*

Určitým bankám nebyla zakázána emise hotovostních peněz. Ty byly např. v Itálii později sloučeny do jediné centrální banky Banca d'Italia.

3. *Založením centrální banky jako zcela nové instituce.*

Tento způsob byl poprvé použit v Anglii roku 1694, její první bankovky se staly vítaným zdrojem financování válečných výdajů.

Se zcela specifickým způsobem vzniku se setkáváme u Evropské centrální banky (viz dále).

---

³ Blíže viz Revenda Z. a kol. - Peněžní ekonomie a bankovníctví, 4. vydání, Management press, Praha 2005, str. 306.

Obvykle platí, že v dané zemi působí jediná centrální banka, ale existují výjimky:

- v některých zemích (např. Brunej, Singapur) nemají centrální banku; její činnost zabezpečuje jiná instituce na principu měnové rady (currency board), kdy emise domácí měny a měnová politika jako jedny ze základních činností centrálních bank jsou plně závislé na přílivu či odlivu zahraničních měn
- v jiných zemích existuje více centrálních bank (nejznámější je Federální rezervní systém Spojených států amerických s dvanácti relativně samostatnými bankami a Výborem guvernérů – funkčně jde ovšem opět o jedinou centrální banku)
- v rámci měnové unie může činnost centrální banky zabezpečovat zahraniční centrální banka (belgická centrální banka na území Lucemburska mezi lety 1921 -1998) nebo společná centrální banka (West African Economic and Monetary Union od 1994; v některých zemích této unie není „domácí“ centrální banka).

O specifický případ se jedná v Evropské měnové unii, kde centrální banky členských zemí unie jsou v měnové oblasti spíše pobočkami společné Evropské centrální banky.⁴

3.3 Centrální banka na našem území

První centrální bankou na našem území byla **Privilegovaná Rakouská národní banka**. Vznikla jako soukromá akciová společnost k 1. červnu 1816 a k 15. červnu 1817 získala emisní monopol na území Rakouska, původně na 25 let. Výsadním emitentem hotovostních peněz se ve skutečnosti nestala, neboť kromě ní emitovalo ve velkém rozsahu hotovostní peníze (státovky) i ministerstvo financí. Jeho význam v emisní sféře posílilo od 1. července 1841 převedení banky pod přímou kontrolu vlády.

---

⁴ Revenda Z. a kol. - Peněžní ekonomie a bankovníctví, 4. vydání, Management press, Praha 2005, str. 306.

V roce 1867 se bankovky Privilegované Rakouské národní banky začaly přijímat i na území Uherska a o jedenáct let později, v roce 1878 po složitém rakousko-uherském vyjednávání, byla založena nová centrální banka – **Rakousko-Uherská banka**. Stala se výsadním emitentem hotovostních peněz na celém území Rakousko-Uherska. Fakticky se však emisní monopol přesunuje na vládu, která banku ve vysoké míře kontroluje.

Od vzniku samostatné Československé republiky do roku 1926 vykonávalo některé funkce centrální banky ministerstvo financí. První ministr financí Alois Rašín provedl odstavku peněžního oběhu na území Československa od ostatních nástupnických států zaniklé monarchie a zároveň restrikci jeho objemu v souladu se záměrem výrazně zvyšovat kupní sílu koruny. Tyto závažné zásahy do ekonomiky nového státu musely být zajištěny i adekvátním přizpůsobením systému řízení měnové politiky. K tomu účelu byly nařízeny vlády z 6. března a 12. května 1919 zřízeny zvláštní orgány - *Bankovní úřad při ministerstvu financí* (BÚMF) jakožto orgán výkonný, a *bankovní výbor BÚMF* jako orgán dohlížecí. BÚMF byl pověřen prováděním peněžní politiky do doby, než bude působit standardní emisní banka, zabezpečoval devizovou činnost státu, spravoval státní dluh a soustřeďoval zlaté rezervy státu. Jeho hlavní role spočívala v úspěšné obraně československé měny proti inflaci. V činnosti BÚMF se promítaly obě koncepce měnového vývoje – deflace a následná stabilizace koruny.

Zásadním krokem se stala „Rašínova“ měnová reforma z 3. až 9. března 1919, spočívající v tom, že z předložených hotovostí se měla **okolkovat** a do oběhu vrátit polovina, zbytek bylo třeba zadržet a krýt vydáním nezcizitelných státních dluhopisů. Tím byl peněžní oběh na území Československa osamostatněn a podřízen vlastní peněžní politice. Do července 1920 byly okolkované bankovky vyměněny za novou československou měnu. Rašínova kolkovací akce se stala součástí celkové nápravy měny, jejíž podstatou mělo být postupné zvyšování kupní síly koruny. Dalším restriktivním nástrojem byla dávka z majetku, již Rašín považoval za „korunu reformní politiky“.⁵ Spolu s touto reformou vláda zvolila

---

⁵ Viz Vencovský F. a kol. - Dějiny bankovníctví v Českých zemích, Bankovní institut, a.s., 1999, str. 219.

postup v podobě zvyšování kursu koruny v zahraničí. Díky pozdějším negativním projevům však byla následně tato deflační politika vlády opuštěna a to i formálně při návrhu zákona o založení Národní banky Československé požadavkem stabilizovat kurs koruny. Vláda přešla k politice tzv. měnové stabilizace. Dařilo se snížit rozpočtový deficit.

Teprve tehdy nastaly příznivé podmínky pro zřízení Národní banky Československé, ačkoli o vzniku vlastní řádné ústřední emisní banky se značnou mírou autonomie vůči státu (vládě) se uvažovalo již v roce 1920, kdy byl schválen zákon o akciové bance cedulové. Navzdory tomu však k jejímu zřízení nedošlo kvůli nestabilní hospodářské, finanční i měnové situaci.

Národní banka Československá (NBČS) s právní formou akciové společnosti byla zřízena zákonem Národního shromáždění č. 102/25 Sb. a působit začala od 1. dubna 1926.⁶ Akciovou jistinu tvořilo 12 mil. zlatých dolarů (405 mil. Kč), rozdělených na 120 tis. akcií po sto zlatých dolarech. Jednu třetinu akcií si ze zákona vyhradila Československá republika a zbývající dvě třetiny byly rozprodány fyzickým i právnickým osobám.

Formálně nejvyšším statutárním orgánem Národní banky byla *valná hromada*. Tvořili ji akcionáři se stanoveným množstvím akcií.

Bankovní rada byla vedoucím statutárním orgánem cedulového ústavu. Tvořil ji guvernér, jmenovaný prezidentem republiky, a devět členů. Šest z nich bylo voleno valnou hromadou akcionářů a tři členové byli jmenováni hlavou státu na návrh vlády. Bankovní rada řídila emisní ústav po stránce personální i věcné. Spravovala jeho jmění, prováděla měnovou politiku státu, vedla obchodně podnikatelskou činnost a určovala základní úvěrové podmínky. Především ale povolovala reeskontní a lombardní úvěry peněžním institucím i ostatním hospodářským subjektům.

Nejvyšší příčka v hierarchii bankovních orgánů patřila *guvernérovi*. Určoval celkovou strategii ústavu. Stávali se jím mimořádné osobnosti. Prvním guvernérem

---

⁶ Činnost BÚMF skončila k 31. březnu 1926, přestaly být vydávány státopky a do oběhu přicházejí bankovky.

se při vzniku Národní banky stal Vilém Pospíšil, bývalý vrchní ředitel Městské spořitelny Pražské a člen bankovního výboru BÚMF. Druhým guvernérem byl jmenován v únoru 1934 Karel Engliš, trojnásobný ministr financí. Guvernéřům sekundovali *viceguvernéři*, vybíraní z členů bankovní rady a jmenovaní rovněž hlavou státu.

Dozor nad NBČS vykonával pětičlenný *revidující výbor* volený valnou hromadou akcionářů. Dohlížel na vnitřní hospodaření Národní banky a pomáhal sestavovat roční bilanci.

Na činnost NBČS dozírala prostřednictvím *vládního komisaře* také státní správa.

Z dalších orgánů jmenuji např. *sbor cenzorů, ředitelství, prezidium, studijní oddělení* či *kontrolní oddělení*.⁷

I přes jistý vliv státní správy a odpovědnost za řízení měny Národnímu shromáždění si emisní ústav udržel relativní nezávislost a tudíž i autonomní linii rozhodování; vývoj měny proto nepodléhal okamžitým politickým změnám. Za pozornost stojí fakt, že banka mohla úvěrovat vedle bank i podniky, ale nesměla úvěrovat přímo ani nepřímo stát. Ze zákona z roku 1929 musela banka udržovat kurz koruny k zahraničním měnám na základě stanoveného zlatého obsahu. Československá měna se stala jednou z nejstabilnějších a nejžádanějších měn v Evropě.

Po zhruba deseti úspěšných prvorepublikových letech svého zdravého fungování se Centrální banka Československá dostává v důsledku zvyšujícího se předválečného napětí ve střední Evropě do velice svízelné situace. Na základě zákona o obraně státu z roku 1936 zahájila i Národní banka přípravy na eventuální konflikt v podobě evakuačního plánu a nouzových opatření.

Po květnové mobilizaci v roce 1938 narůstá skrytá inflace, které NBČS již nemůže bránit. Během mnichovských událostí došlo k významnému odlivu deviz z Národní banky. Zahraniční obchod i měnová sféra se stále více dostávaly do německého područí a do sféry používání nevybíravých nátlakových prostředků.

---

⁷ Blíže viz Vencovský F. a kol. - Dějiny bankovníctví v Českých zemích, Bankovní institut, a.s., 1999, str. 270 a n.

Národní banka byla nucena uzavřít v odstoupeném území všechny své pobočky. Berlínská Říšská banka záhy stáhla v odtrženém pohraničí československá platidla a nahradila je markami, za což vymáhala na Československu nehoráznou úhradu jedné miliardy Kč. Následným zřízením protektorátu Čechy a Morava bylo podlomeno postavení Národní banky. Počátečním útokem proti její autonomii bylo dosazení zvláštního zmocněnce B. Müllera a pověření Úřadu říšského protektora berlínskou Říšskou bankou. Na místo guvernéra K. Engliše nastupuje F. L. Dvořák. Od března 1939 nese centrální banka název *Národní banka pro Čechy a Moravu* (NBČM). Na území Slovenského štátu plnila činnost centrální banky Slovenská národní banka. Vedle české koruny se stala zákonným platidlem také říšská marka.

Díky zásahům ze strany Úřadu říšského protektora dochází k dvojkolejnosti v řízení emisního ústavu. Určující ovšem byla rozhodnutí německých zmocněnců. V organizační struktuře k žádným výrazným změnám oproti prvorepublikovému systému nedošlo. Okupační režim ovšem paralyzoval přirozený chod útvarů banky. „Během své vlády v protektorátu Němci zabavili Národní bance 42 899 kg měnového zlata, čímž prakticky zlikvidovali krytí protektorátní koruny a oslabili pozici NBČM i celého národního hospodářství.“⁸ I přes značnou snahu Říšské banky vytvořit si z NBČM svoji filiálku se podařilo udržet alespoň formálně její samostatnost, což se stalo výhodným zejména při pozdějším jednání se spojenci o navrácení uloupeného zlata a při rekonstrukci měnového a finančního systému ČSR po skončení druhé světové války.

V prvním poválečném roce vedle sebe díky šestiletému odlišnému vývoji v českých zemích a na Slovensku existují dvě cedulové banky – v Praze Národní banka pro Čechy a Moravu a v Bratislavě Slovenská národní banka. Obě banky působily jako veřejné ústavy a měly charakter akciových společností.

Národní banka pro Čechy a Moravu se vrátila k původnímu názvu – Národní banka Československá (NBČS), jejíž působnost prozatím zůstávala omezena jen na české země. Podstatná změna nastala v tom, že kompetence bankovní rady převzala dočasná správa. V říjnu 1945 končí existence dvou cedulových ústavů a po

---

⁸ Viz Vencovský F. a kol. - Dějiny bankovníctví v Českých zemích, Bankovní institut, a.s., 1999, str. 279.

postupném dosavadním sladění finanční politiky Slovenské národní banky s NBČS byla působnost NBČS rozšířena na celé území republiky. Z bratislavské Slovenské národní banky se stala „Národní banka Československá – oblastný ústav pre Slovensko“. V čele NBČS nadále stojí dočasná správa obohacená ovšem o dva slovenské zástupce. Dočasná správa byla jmenována vládou po dohodě se Slovenskou národní radou a přebrala práva a povinnosti statutárních orgánů, a to guvernéra, bankovní rady, valné hromady i revizního výboru NBČS a Slovenské národní banky.

1. listopadu 1945 v souvislosti s peněžní reformou byla na základě dekretu prezidenta republiky č. 91/1945 z 19. října 1945 znovu zavedena na území Československé republiky československá měna.⁹ Veškeré staré peníze byly staženy a do 500 Kčs vyměněny fyzickým osobám v poměru 1:1. Zbývající část starých peněz byla připsána na vázané účty v bankách a postupně uvolňována v následujících letech, což mělo za následek inflační tlaky.

Zlomem ve vývoji centrálního bankovníctví se stal komunistický puč v únoru 1948, po němž došlo k přechodu na centrálně plánovanou a direktivně řízenou ekonomiku. Tehdejší mocnáři si vzali za vzor „sovětský socialistický systém“ a budoucnost viděli ve vybudování „centrální banky nového typu“: k 1. dubnu 1950 byla založena a o tři měsíce později zahájila činnost **Státní banka československá** (SBČS). Tato banka je spojována s nechvalně známou peněžní reformou z 1. června 1953. Reforma (nazývaná též „loupeží století“) měla umožnit přechod ekonomiky na zcela nový - „socialistický“ - systém.¹⁰

Reforma byla spojena také se silnou centralizací bankovního systému, jež se rozběhla ihned po skončení války. Těsně po válce u nás existovaly vedle akciové centrální banky ještě soukromé bankéřské domy, akciové obchodní banky, poštovní a komunální spořitelny, úvěrová družstva a některé specializované bankovní instituce. Dekretem prezidenta republiky byla do vlastnictví státu převedena

⁹ Peněžní reformu připravovala londýnská exilová vláda již od konce roku 1941.

¹⁰ Bliže viz Revenda Z. - Centrální bankovníctví, 2. rozšířené vydání, Management Press, Praha 2001, str. 578.

akciová centrální banka a byly znárodněny soukromé bankéřské domy a akciové obchodní banky (celkem šestnáct - deset v Čechách a šest na Slovensku). V únoru 1948 se na československém území nacházelo pouze pět obchodních bank.

Po únorovém převratu zůstaly jen dvě obchodní banky, Živnostenská banka a slovenská Tatrabanka. V roce 1948 byla založena ještě specializovaná Investiční banka a v roce 1950 vznikla Státní spořitelna.

Založení Státní banky československé roku 1950 a centralizace vedly k vytvoření *jednostupňového bankovního systému*.

Vrchol centralizace spadá do roku 1958, kdy Státní banka československá převzala financování a úvěrování investiční výstavby. Investiční bance byla tato působnost odňata, pověření měla pouze v oblasti úschovy a správy cenných papírů, počítalo se s její likvidací.

V následujícím vývoji po roce 1960, kdy se na základě nově přijaté Ústavy stala Československá republika alespoň podle názvu socialistickou, nedochází v bankovním systému k výraznějším změnám. Kromě určitého osamostatnění SBČS od ministerstva financí v šedesátých letech došlo ke dvěma menším změnám - v roce 1964 byla založena Československá obchodní banka, akciová společnost (100 % akcií však vlastnil stát), na niž byly po zahájení činnosti v roce 1965 převedeny některé pravomoci na úseku zahraničně obchodních operací. Roku 1969 v důsledku nového federálního uspořádání státu dochází k rozdělení Státní spořitelny na Českou státní spořitelnu a Slovenskou státní spořitelnu. Státní banka Československá i přes tyto změny direktivně řídí celý bankovní sektor, kdy ostatní banky jsou vlastně specializovanými pobočkami Státní banky Československé.

Období od roku 1950 do konce roku 1989 můžeme považovat za období „monobanky“.¹¹ Centrální plánování ekonomiky zcela určovalo chod měnové politiky - od roku 1951 se začaly sestavovat pokladní plán a úvěrový plán, od roku 1960 devizový plán a od roku 1970 měnový plán, který propojoval předchozí tři plány.

---

¹¹ Viz Revenda Z. - Centrální bankovníctví, 2. rozšířené vydání, Management Press, Praha 2001, str. 579.

Počátkem druhé poloviny osmdesátých let 20. století počaly práce na přípravě bankovní reformy s cílem vytvořit dvoustupňový bankovní systém. Reforma byla načasována k 1. lednu 1990, což však paradoxně vedlo díky polistopadovým změnám poměrů k jejímu uskutečňování ve zcela jiných ekonomických, společenských a politických podmínkách počínající tržní ekonomiky.

1. ledna 1990 došlo k oddělení „emisní“ a „úvěrově-obchodní“ (resp. „obchodně-podnikatelské“) činnosti centrální banky. Bylo uskutečněno rozdělení SBČS na tři právně samostatné subjekty:

1) *Státní banku československou* (přetvářela se na centrální banku tržního typu s emisní činností)

2) *Komerční banku Praha*

3) *Všeobecnou úvěrovou banku Bratislava*

(u posledních dvou se jedná o obchodní banky s úvěrově-obchodní činností).

Část aktiv i pasiv byla převedena na Investiční banku.

K právnímu zakotvení centrální banky v tržní ekonomice došlo zákonem 22/1992 o Státní bance československé ze dne 20. prosince 1991.

V souvislosti s vývojem směřujícím k rozdělení Československa na dvě samostatné republiky přijalo 8. října 1992 Federální shromáždění novelu ústavního zákona o československé federaci, což umožnilo republikám založení samostatných emisních bank, které vznikly rozdělením někdejší SBČS. V souladu s ústavním zákonem o dělení majetku ČSFR¹² přešel ve stanoveném poměru majetek i práva a povinnosti vyplývající z pracovněprávních vztahů zaměstnanců bývalé Státní banky československé¹³ na Českou národní banku a Národní banku Slovenska.

Ke dni zániku federace a všech jejích orgánů 31. prosince 1992¹⁴ tedy zaniká SBČS a centrální bankou ČR se k 1.1.1993 stává **Česká národní banka**. Zákon o České národní bance č. 6/1993 byl přijat 17. prosince 1992 a v platnost vstoupil 1.1.1993. Tento zákon vycházel ze zákona o SBČS č. 22/1992 Sb. a stanovil, že hlavním cílem ČNB je zabezpečovat stabilitu české měny, dále že ČNB vykonává

¹² Viz ústavní zákon č. 541/1992 Sb., o dělení majetku České a Slovenské Federativní Republiky a jeho přechodu na Českou republiku a Slovenskou republiku.

¹³ Viz Vencovský F. a kol. - Dějiny bankovníctví v Českých zemích, Bankovní institut, a.s., 1999 str. 480 3.odstavec.

¹⁴ Viz ústavní zákon č. 542/1992 Sb., o zániku České a Slovenské federativní republiky.

bankovní dohled nad bankami, je nezávislá na vládě, je povinna podávat parlamentu nejméně dvakrát ročně zprávu o měnovém vývoji a každé tři měsíce informuje veřejnost. Nejvyšší řídicí orgán - sedmičlenná Bankovní rada, složená z guvernéra, dvou viceguvernérů a čtyř vrchních ředitelů - určuje měnovou politiku a nástroje pro její uskutečňování.

4. PRÁVNÍ POSTAVENÍ A ČINNOST ČNB PODLE PLATNÉ PRÁVNÍ ÚPRAVY A V BUDOUCNU

4.1 Ústavní úprava

Základním právním pramenem, zakotvujícím Českou národní banku (ČNB), je hlava šestá ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky. Jediný článek této hlavy č. 98 říká:

1. Česká národní banka je ústřední bankou státu. Hlavním cílem její činnosti je péče o cenovou stabilitu; do její činnosti lze zasahovat pouze na základě zákona.
2. Postavení, působnost a další podrobnosti stanoví zákon.

Na jiném místě Ústavy, konkrétně v čl. 62 písm. k) je stanoveno, že prezident ČR jmenuje členy Bankovní rady České národní banky.

Zařazením centrální banky přímo do ústavního textu ji ústavodárce povýšil na ústavní orgán a „zrovnoprávnil“ ji s ostatními nejvyššími (ústavními) orgány státu. Z hlediska tradičního dělení státní moci na zákonodárnou, výkonnou a soudní se u ČNB jedná o orgán *sui generis*, neboť nepředstavuje žádnou z těchto tradičních státních mocí. Zpochybňuje se tak (podobně též u Nejvyššího kontrolního úřadu) výlučnost tripartitní dělby moci a máme co do činění s jakousi další „finanční mocí“ ve státě, pro niž však Ústava nevytváří prostor. Ústavní zakotvení centrální banky není ve světě zcela běžným jevem, ovšem vzhledem k jejímu významu při řízení státu pomocí finančních nástrojů a k tomu, že emisní funkce patří k základním funkcím státu, to považuji za zcela adekvátní.¹⁵ Zařazením ČNB do samostatné hlavy i ustanovením, že do její činnosti lze zasahovat pouze na základě zákona,

¹⁵ Blíže viz Pavlíček V. a kol. – Ústavní právo a státověda, II. díl, Ústavní právo České republiky, část 1., Linde Praha, a. s., 2008 str. 699.

nikoliv tedy podzákoným právním předpisem či vnitřním předpisem, se jí dostává jisté samostatnosti a nezávislosti.

Hlavní cíl ČNB, tedy „péče o cenovou stabilitu“ nahradil dřívější „péči o stabilitu měny“ z důvodu sjednocení textu Ústavy s čl. 105 Smlouvy o založení Evropského společenství, podle kterého prvořadým cílem evropského systému ústředních bank je právě udržování cenové stability. K tomuto kroku došlo ústavním zákonem č. 448/2001 Sb. s účinností od 1.1.2002.

Co se týče jmenování členů Bankovní rady prezidentem republiky, je třeba zmínit nález Ústavního soudu¹⁶, v němž Ústavní soud rozhodl, že prezident republiky jmenuje guvernéra a viceguvernéry ČNB bez kontrasignace.

Odstavec druhý článku 98 předpokládá prováděcí zákon, kterým je zákon ČNR č. 6/1993 Sb.

4.2 Zákon č. 6/1993 o České národní bance

Tento zákon se skládá z 12 částí¹⁷ a určuje postavení, působnost a základní organizaci ČNB. Kromě něho však existuje celá řada dalších právních předpisů, které se vztahují k činnosti ČNB, např. zákon o bankách č. 21/1992 Sb., devizový zákon č. 219/1995 Sb., zákon o dluhopisech č. 190/2004 Sb., zákon o účetnictví č. 563/1991 Sb., živnostenský zákon č. 455/1991 Sb., zákon o pojišťovnictví č. 363/1999 Sb., zákon o kolektivním investování č. 189/2004 Sb., zákon o ochraně utajovaných informací a o bezpečnostní způsobilosti č. 412/2005 Sb., správní řád č. 500/2004 Sb. a další právní předpisy různé právní síly.

Vnitřní chod ČNB se řídí také interními předpisy.

Podle zákona má ČNB v podstatě trojí postavení:

1. jako ústřední banka státu,

¹⁶ Spis. Zn. Pl. ÚS 14/01, publikovaný ve Sb. n. u. ÚS sv. 22 pod č. 91 a ve Sb. pod č. 285/2001.

¹⁷ I. Základní ustanovení, II. Organizace ČNB, III. Vztah k vládě a dalším orgánům, IV. Emise bankovek a mincí, V. Nástroje měnové regulace ČNB, VI. Obchody ČNB, VII. Pravomoc ČNB v devizovém hospodářství, VIII. Další činnosti a oprávnění ČNB, IX. Dohled, X. Hospodaření ČNB, XI. Všeobecná ustanovení, XII. Přejícná a závěrečná ustanovení.

2. jako správní úřad,
3. jako podnikatel v oblasti bankovníctví.

Proto právní aspekty ČNB zařazujeme do předmětů několika odvětví práva, a to ústavního, finančního, správního, obchodního.¹⁸

Zákon v § 1 označuje ČNB jako ústřední banku České republiky a orgán vykonávající dohled nad finančním trhem. Přiznává jí status právnické osoby, která je veřejnoprávním subjektem; nezapisuje se do obchodního rejstříku. Jsou jí svěřeny kompetence správního úřadu v rozsahu stanoveném zákonem o ČNB a dalšími právními předpisy.

V § 2 zákon opakuje Ústavou deklarované ustanovení o **hlavním cíli** ČNB, čili „**péči o cenovou stabilitu**“. Pokud tím není dotčen tento hlavní cíl, ČNB má za úkol rovněž podporovat „obecnou hospodářskou politiku vlády vedoucí k udržitelnému hospodářskému růstu“. Tímto zadáním se rozumí úkol pro ČNB volit takovou úroveň jejího hlavního nástroje, tj. úrokových sazeb, která bude držet inflaci na nízké a stabilní úrovni, aniž by se tím tempo růstu ekonomiky zbytečně zpomalovalo nebo naopak přehnaně urychlovalo.

Poslední věta prvního odstavce druhého paragrafu nabádá k jednání v souladu se zásadou otevřeného tržního hospodářství.

4.2.1 Nezávislost ČNB

Při plnění svého zákonného cíle má ČNB vysokou míru nezávislosti na politických vlivech. Jde především o nezávislost při rozhodování o konkrétním nastavení měnověpolitických nástrojů¹⁹. Nezávislost ČNB se projevuje také ve způsobu volby a odvolávání jejích vrcholných představitelů (jsou jmenováni a za velmi striktních podmínek odvoláváni prezidentem ČR). Nezávislost centrální banky ji chrání především před případným politickým tlakem – například v období před volbami – na přijetí kroků rozdmýchávajících krátkodobý ekonomický růst. Takové populistické kroky by se v delším období projevil nežádoucím růstem

¹⁸ Blíž viz Pavlíček V. a kol. – Ústavní právo a státověda, II. díl, Ústavní právo České republiky, část 1., Linde Praha, a. s., 2008, str. 701 a n.

¹⁹ Viz např. § 9 odst. 1 zákona o ČNB.

inflace, zatímco růst ekonomické aktivity by se vrátil na původní úroveň nebo (v důsledku zvýšené inflace) dokonce i na úroveň nižší.

Vysoká míra nezávislosti ČNB je vyvážena její informační otevřeností. ČNB různými prostředky informuje veřejnost např. v oblasti měnové politiky, a to o podstatě svého měnověpolitického režimu, o výši inflačního cíle, o prognózách inflace a jejích rizicích i o provedených měnověpolitických opatřeních a důvodech, které ČNB vedly k těmto opatřením. K informování veřejnosti ČNB využívá nejen pravidelné čtvrtletní Zprávy o inflaci, které předkládá Poslanecké sněmovně Parlamentu a vyvěšuje na své webové stránce, ale i záznamy z měnověpolitických jednání bankovní rady ČNB, tiskové konference, články a rozhovory v tisku a dalších médiích, přednášky, vystoupení členů bankovní rady ČNB apod.

4.2.2 Činnost ČNB

Konkrétní kompetence ČNB jsou stanoveny ve druhém odstavci § 2, podle něhož ČNB v souladu se svým hlavním cílem:

1. *určuje měnovou politiku,*
2. *vydává bankovky a mince,*
3. *řídí peněžní oběh, platební styk a zúčtování bank, poboček zahraničních bank a spořitelních a úvěrních družstev, pečuje o jejich plynulost a hospodárnost a podílí se na zajištění bezpečnosti, spolehlivosti a efektivnosti platebních systémů a na jejich rozvoji,*
4. *vykonává dohled nad osobami působícími na finančním trhu, provádí analýzy vývoje finančního systému, pečuje o bezpečné fungování a rozvoj finančního trhu v České republice a přispívá ke stabilitě jejího finančního systému jako celku,*
5. *provádí další činnosti podle zákona o ČNB a podle zvláštních právních předpisů (např. podle zákona č. 21/1992 Sb., o bankách, zákona č. 219/1995 Sb., devizový zákon).*

Z vytyčených kompetencí vyplývají následující funkce ČNB:

- Emisní funkce

- Vrcholný subjekt měnové politiky
- Dohled nad finančním trhem
- Funkce banky bank
- Funkce banky státu (vlády)
- Funkce správce devizových rezerv
- Funkce reprezentanta vlády v měnové oblasti

4.2.2.1 Emisní funkce

Tato historicky nejstarší a typická funkce centrálních bank spočívá v emisi hotovostních peněz (bankovek a mincí) na daném území. Emisní monopol je považován za „prioritní definiční charakteristiku centrální banky“.²⁰

Postupné nahrazení mincí z drahých kovů využíváním neplnohodnotných peněz – zejména bankovek – vedlo k posílení úlohy měnové politiky v ekonomice. V dobách, kdy nebylo ještě rozšířeno používání bezhotovostních peněz, mohla centrální banka regulací množství emitovaných hotovostních peněz poměrně přesně ovlivňovat celkové množství peněz v oběhu. Díky rozvoji bezhotovostních peněz se možnosti centrální banky v této sféře zužují.

Zákon věnuje této problematice část čtvrtou. Stanoví výhradní právo ČNB vydávat bankovky a mince (a to i mince pamětní). Dále zakotvuje zákonnou peněžní jednotku na území našeho státu, svěřuje bance zajištění její ražby, resp. tisku, správu zásob hotovostních peněz, výměnu poškozených bankovek a mincí, které vydala, za nepoškozené, stahování opotřebovaných platidel z oběhu a některé další pravomoci.

V rámci pravomocí daných ČNB v emisní oblasti ji zákon zmocňuje v § 22 k vydávání podzákoných právních předpisů v podobě vyhlášek, jimiž má stanovit např. nominální hodnoty a provedení bankovek a mincí, jejich vydání do oběhu, postup osob při příjmu zákonných peněz a nakládání s nimi, postup při odebírání

²⁰ Viz Revenda Z. a kol. - Peněžní ekonomie a bankovníctví, 4. vydání, Management press, Praha 2005, str. 307.

padělaných peněz, ukončení platnosti bankovek a mincí a okolností jejich výměny. Zákon dále zmocňuje banku k vydání právních předpisů upravujících dovolené reprodukce platebních prostředků a stanoví povinnost bank a jiných právnických osob bez náhrady odebrat a předat padělané nebo pozměněné bankovky a mince České národní bance.

4.2.2.2 ČNB jako vrcholný subjekt měnové politiky

Měnová politika spočívá stručně řečeno v regulaci množství peněz v určité ekonomice, čili rozšiřování či brzdění emise peněžní masy. Prvořadým cílem centrálních bank se v současnosti stala cenová stabilita, jakožto tzv. vnitřní dimenze měnové politiky, oproti dimenzi vnější, tedy kurzové stabilitě. Zajištění stability cen jakožto předpokladu zdravého ekonomického prostředí, v němž je možno zajistit „udržitelný hospodářský růst“, jak proklamuje § 2 zákona, je úkolem, který leží na bedrech právě centrálních bank. Ty pomocí nástrojů měnové regulace ovlivňují peněžní masu tak, aby se v ideálním případě nabídka peněz rovnala poptávce po nich.

Úlohu centrální banky jako vrcholného subjektu měnové politiky můžeme z hlediska samostatnosti chápat dvojím způsobem. „Buď centrální banka měnovou politiku pouze provádí, ale nerozhoduje (alespoň ne sama) o jejím charakteru a hlavních cílech, nebo kromě výkonu přísluší této bance i samostatné rozhodování v této oblasti. Častější je v současnosti druhá situace – ten, kdo měnovou politiku provádí, o ní také rozhoduje. Tak mohou zásadní rozhodnutí v měnové politice podléhat schválení vládou či ministerstvem – typicky ministerstvem financí (např. v Japonsku) – nebo jsou příslušná rozhodnutí svěřena výhradně centrální bance, (např. v USA, Švýcarsku a Evropské měnové unii). Právě samostatným subjektem v oblasti měnové politiky je i naše centrální banka.“²¹

K uskutečnění svých měnověpolitických rozhodnutí ČNB v současné době využívá výhradně standardní, tzv. nepřímé, neadministrativní nástroje. Jinými slovy

---

²¹ Viz Revenda Z. a kol. - Peněžní ekonomie a bankovníctví, 4. vydání, Management press, Praha 2005, str. 308 nahore.

ČNB nevykonává svou měnovou politiku pomocí příkazů, zákazů, limitů atp., nýbrž nabízí bankám obchodní transakce a podmínky formulované tak, aby tyto banky následně svým dalším partnerům nabízely transakce za podmínek, které jsou podle ČNB v danou chvíli žádoucí. Tímto základním mechanismem se měnověpolitické záměry ČNB šíří postupně přes další a další trhy a transakce do celé ekonomiky. Z hlediska parametrů a struktury nástrojů ČNB již došlo k téměř úplnému sladění s měnověpolitickými instrumenty Evropské centrální banky.

Vzhledem ke zpoždění mezi měnověpolitickým opatřením a jeho nejvýraznějším dopadem do inflace se měnověpolitické rozhodování ČNB řídí v první řadě nikoli současnou situací, nýbrž prognózou budoucího vývoje, a to tak, že se soustředí na období v budoucnosti vzdálené zhruba 12 – 18 měsíců od současnosti (tzv. horizont měnové politiky), zvažuje však samozřejmě také vývoj před ním a po něm.

Zákon upravuje nástroje měnové regulace v části páté. Patří mezi ně:

- operace na volném trhu
- automatické facility
- diskontní nástroje
- kurzové intervence
- povinné minimální rezervy

- Operace na volném trhu

Jedná se o nejpoužívanější nástroj centrálních bank v současnosti. Provádějí se vždy bezhotovostně a spočívají v nákupech a prodeích krátkodobých cenných papírů mezi centrální bankou a dalšími bankami. Kromě státních cenných papírů, nejčastěji v podobě krátkodobých pokladničních poukázek, může centrální banka při těchto operacích obchodovat s vlastními cennými papíry. Vždy se jedná o vysoce kvalitní a krátkodobé cenné papíry dluhového typu.

Nákup cenných papírů centrální bankou od bank za konstantních podmínek zvyšuje rezervy bank a měnovou bázi, zatímco prodej rezervy bank a měnovou bázi snižuje.

Hlavní měnový nástroj v oblasti operací na volném trhu má podobu repo operací prováděných formou tendrů. Při repo operacích ČNB přijímá od bank přebytečnou likviditu a bankám předává jako kolaterál dohodnuté cenné papíry. Obě strany se zároveň zavazují, že po uplynutí doby splatnosti proběhne reverzní transakce, v níž ČNB jako dlužník vrátí věřitelské bance zapůjčenou jistinu zvýšenou o dohodnutý úrok a věřitelská banka vrátí ČNB poskytnutý kolaterál. Základní doba trvání těchto operací je stanovena na 14 dní, proto je z hlediska měnové politiky chápána jako klíčová dvoutýdenní repo sazba (2T repo sazba). Ta v současnosti automaticky určuje výši diskontní a lombardní sazby, přičemž diskontní sazba je o jeden procentní bod nižší a lombardní sazba o jeden procentní bod vyšší. V závislosti na predikci vývoje likvidity bankovního sektoru jsou čas od času prováděny i repo operace s dobou splatnosti kratší než 14 dní. Vzhledem k systémovému přebytku likvidity v bankovním sektoru slouží v současné době repo tendry pouze k odčerpávání likvidity. ČNB provádí repo tendry s tzv. variabilní sazbou. To znamená, že vyhlášená dvoutýdenní repo sazba²² slouží jako maximální limitní sazba, za kterou mohou být banky v repo tendru uspokojovány. Nabídky bank jsou vypořádány podle americké aukční procedury, tj. ČNB přijme přednostně nabídky požadující nejnižší úrokovou sazbu, a to až do výše predikovaného přebytku likvidity na daný den. V případě, že objem objednaný bankami přesáhne predikovaný přebytek likvidity, ČNB nabídky za nejvyšší sazby buď zcela odmítne nebo proporcionálně zkrátí. Repo tendr je obvykle prováděn třikrát týdně s vyhlášením kolem 9:30 hod. Banky mají možnost ve stanovené době předávat své objednávky, t.j. objem a požadovanou úrokovou sazbu. Minimální akceptovatelný objem je 300 mil. Kč a dále celé násobky 100 mil. Kč.

Doplňkový nástroj má podobu tříměsíčního repo tendru, v němž ČNB přijímá likviditu na období tři měsíců. Tříměsíční repo tendr opět probíhá podle americké aukční procedury (viz dvoutýdenní repo tendr). ČNB nemá v úmyslu tímto nástrojem vysílat na trh signály, a proto tříměsíční repo sazba používaná pro tento tendr není sazbou ČNB, nýbrž jde o sazbu peněžního trhu aktuální v době vypsání

---

²² Aktuálně je nastavena od února na 3,75%.

tendru. V současnosti se tento nástroj nevyužívá, poslední tříměsíční tendr byl vypsán v lednu 2001.

Nástroje jemného ladění (devizové operace, operace s cennými papíry) používá ČNB ad hoc zejména v případech nečekaných krátkodobých výkyvů v likviditě trhu, kdy je ohrožena stabilita vývoje úrokových sazeb. Použití těchto nástrojů je v praxi spíše výjimečné.

- Automatické facility

Automatické facility slouží k poskytování nebo ukládání likvidity přes noc (overnight, O/N). Protože se z hlediska bank jedná o permanentní možnost uložení resp. zapůjčení peněz, vytvářejí úrokové sazby uplatňované u těchto dvou facility koridor, v němž se pohybují krátkodobé sazby na peněžním trhu (a také dvoutýdenní repo sazba).

Depozitní facility poskytuje bankám možnost uložit přes noc u ČNB bez zajištění svou přebytečnou likviditu. Banka má na přístup do deponitní facility nárok, pokud požádá o uzavření obchodu Odbor korunových a devizových intervencí ČNB nejpozději 15 minut před uzavěrkou účetního dne systému CERTIS²³. Minimální objem je 10 mil. Kč, částky nad touto hranicí jsou přijímány bez dalších omezení. Depozita jsou úročena diskontní sazbou. Diskontní sazba proto zpravidla představuje dolní mez pro pohyb krátkodobých úrokových sazeb na peněžním trhu.

Marginální zápujční facility poskytuje bankám, které mají s ČNB uzavřenou rámcovou repo smlouvu, možnost vypůjčit si přes noc od ČNB formou repo operace likviditu. Banka má na přístup do zápujční facility nárok, pokud požádá o uzavření obchodu Odbor korunových a devizových intervencí ČNB nejpozději 25 minut před uzavěrkou účetního dne systému CERTIS. Minimální objem je 10 mil. Kč, částky nad touto hranicí jsou poskytovány bez dalších omezení. Finanční prostředky v rámci této facility jsou úročeny lombardní sazbou. Vzhledem k trvalému přebytku likvidity je tato facility bankami využívána minimálně. Lombardní sazba představuje horní mez pro pohyb krátkodobých úrokových sazeb

²³ Systém mezibankovního platebního styku.

na peněžním trhu. ČNB je kdykoliv oprávněna z mimořádných měnově politických důvodů dočasně omezit nebo zcela pozastavit poskytování lombardních úvěrů.²⁴

- Diskontní nástroje

Diskontní nástroje jsou nejstaršími a dosud v široké míře používanými nástroji měnové politiky. Jsou definovány jako „úrokové sazby a další podmínky úvěrů poskytovaných centrální bankou obchodním a dalším domácím bankám v domácí měně, stanovené za účelem regulace operativních kritérií v měnovém a úvěrovém transmisním mechanismu.“²⁵ Někdy se souhrn těchto nástrojů nazývá „diskontní politikou“.

Diskontní úvěr je základní a nejpoužívanější úvěr, jenž je úročen diskontní sazbou²⁶ a který ČNB poskytuje obchodním bankám k překlenutí krátkodobých výkyvů likvidity bank (běžné diskontní úvěry) nebo k překlenutí sezónních výkyvů (sezónní diskontní úvěry). Lhůta splatnosti obvykle nepřesahuje jeden měsíc u běžných a tři měsíce u sezónních úvěrů.

V ekonomice je obvykle diskontní sazba ze všech úrokových sazeb z úvěrů ta nejnižší. Centrální banka jí ovlivňuje poptávku po těchto úvěrech ze strany bank a tedy měnovou bázi. Tato sazba tedy určuje „cenu“ zdrojů, které mohou obchodní a další banky získat od centrální banky. Tudiž by zvýšení diskontní sazby za jinak nezměněných podmínek mělo vést ke snížení měnové báze, a naopak. Jak jsem již výše zmínil, diskontní sazbou se úročí také vklady ukládané bankami na účty u centrální banky přes noc (overnight deposits).

Ačkoliv by obecně zvýšení diskontní sazby mělo mít za následek snížení měnové báze, může být někdy dopad přesně opačný. A to v případě, kdy zvýšení diskontní sazby a následné zvýšení dalších úrokových sazeb v ekonomice, včetně krátkodobé úrokové míry, povede k přílivu kapitálu, který může vytvářet tlaky na růst měnové báze (při konverzi zahraničních měn do domácí měny) a dalších peněz v ekonomice. Půjde tedy o zcela opačný efekt, než kterého chtěla ČNB zdražením peněz (zvýšením diskontní sazby) dosáhnout. Ke změnám v chování ekonomických

²⁴ Blíže viz www.cnb.cz

²⁵ Viz Revenda Z. - Centrální bankovníctví, 2. rozšířené vydání, Management Press, Praha 2001, str. 290.

²⁶ V současnosti 2,75%.

subjektů stačí často již pouhé zveřejnění úvah centrální banky o možné úpravě sazby (tzv. efekt oznámení), a to bez ohledu na to, zda centrální banka poskytuje či neposkytuje diskontní úvěry.

Reeskontní úvěr představuje úvěr poskytnutý centrální bankou formou odkupu směnek od bank. Jde o odkup (reeskont) bankami již eskontovaných směnek od jejich klientů.

Banky si při eskontu srážejí určitou částku, která se obvykle označuje opět termínem diskont, resp. při vyjádření v procentech se označuje za diskontní sazbu. Banky mohou tyto směnky dále nabídnout centrální bance. V případě odkoupení vzniká reeskontní úvěr, jehož poskytnutím dochází k růstu měnové báze a při splácení k jejímu poklesu.

Centrální banka reeskontuje jen prvotřídní směnky, jejichž zbývající lhůta splatnosti obvykle nebývá delší než 3 měsíce, v některých případech (zemědělské směnky) 6 měsíců. Doba, na kterou centrální banka směnky eskontuje, neboli doba splatnosti reeskontního úvěru je o stanovený počet dní kratší než zbývající doba splatnosti směnky.

U nás byl reeskontní úvěr úročen diskontní sazbou, úroková sazba však může být stanovena mírně nad diskontní sazbu – v tom případě by šlo o centrální bankou stanovenou reeskontní sazbu. Výše reeskontního úvěru se rovnala nominální hodnotě odkoupených směnek snížené o tuto sazbu. Celkový objem reeskontních úvěrů mohl být bance limitován obdobnými způsoby jako diskontní úvěr. K 30. září 1997 byl reeskontní úvěr zrušen.

Lombardní úvěr poskytuje ČNB bankám s výraznějšími problémy s likviditou, které již nemají možnost získat diskontní nebo reeskontní úvěr. Důsledkem toho je i vyšší úroková sazba – lombardní sazba²⁷. Je poskytován proti zástavě směnek a některých dalších cenných papírů, které určují lhůtu splatnosti (maximálně 90 dní). Výše lombardního úvěru by měla být nižší než tržní hodnota zastavených cenných papírů. Tyto papíry totiž ve srovnání s prvotřídními cennými

²⁷ Aktuálně nastavena od února 2008 na 4,75%.

papíry používanými ke krytí diskontních úvěrů či směnkami u reeskontních úvěrů mohou být rizikovější a při poklesu jejich tržní ceny by hodnota zástavy mohla klesnout pod hodnotu poskytnutého lombardního úvěru.

Vliv lombardního úvěru na měnovou bázi je samozřejmě stejný jako u předchozích úvěrů – při jeho poskytnutí dochází ke zvýšení měnové báze.

Můžeme vlastně hovořit o jakémsi „nouzovém úvěru“, neboť účelem je poskytnutí pomoci bankám. Banky jej ale mohou využívat i k běžnému doplnění likvidity, což ovšem není pravděpodobné vzhledem k obvykle výrazně vyšší hodnotě oproti diskontní sazbě.

Ke změnám úrokových sazeb centrální banky dochází obvykle v případech, kdy tato instituce zamýšlí vyvolat adekvátní změny dalších úrokových sazeb v ekonomice, popřípadě ovlivnit měnovou bázi. Pohyby úrokových sazeb centrální banky mohou být v některých ekonomikách na sobě navzájem nezávislé, a nelze ani vyloučit například snížení lombardní sazby doprovázené zvýšením diskontní sazby.

Někdy ovšem může nastat situace, kdy diskontní, lombardní a případná reeskontní sazba jsou jako nástroje měnové politiky neúčinné, neboť jejich změny jsou následkem, a nikoli příčinou ekonomické situace. Jedná se o případy změn úrokových sazeb bez „svobodného rozhodnutí“ centrální banky. Tedy především při všeobecném narůstání tržních úrokových sazeb z úvěrů, kdy rozpětí mezi tržními sazbami (zde v podobě mezibankovní úrokové míry) na jedné straně a zatím nezměněnými úrokovými sazbami centrální banky na druhé straně by v tomto případě vzrostlo, a banky by tak mohly z čerpání úvěrů od centrální banky značně profitovat, neboť poptávka po těchto úvěrech by se výrazně zvýšila. Centrální banka by se dostala do tzv. „diskontní pasti“, resp. „lombardní pasti“²⁸. Způsob zvyšování zisku bank prostřednictvím příliš levných úvěrů od centrální banky samozřejmě není pro tuto banku právě žádoucí. Centrální banka by tedy měla z obou pastí uniknout, a to buď odmítáním, nebo omezováním příslušných úvěrů, nebo – což je více tržní přístup – zvýšením diskontní nebo lombardní sazby.

---

²⁸ Termínu „reeskontní past“ se neuzívá.

Obzvláště v těchto situacích by centrální banka měla oznámit, proč zvyšuje tyto sazby – že jde o snížení velkých rozdílů mezi těmito sazbami a tržními úrokovými mírami (mezibankovní úrokovou mírou), a nikoli o zpřísnění měnové politiky²⁹.

- Kurzové intervence

Hlavním cílem tohoto dalšího tržního nástroje není změna měnové báze nebo krátkodobé úrokové míry, nýbrž zejména ovlivňování měnového kurzu domácí měny k zahraničním měnám. Mohou ovšem vést ke změně měnové báze, popř. i krátkodobé úrokové míry.

Kurzové intervence se provádějí v podobě nepřímých a přímých intervencí.

Nepřímé intervence spočívají ve změně úrokových sazeb centrální banky, kdy jejich růst by měl vést k přílivu a pokles k odlivu zahraničního kapitálu. Tento pohyb vede ke změně vztahů mezi nabídkou zahraniční měny za měnu domácí a tedy ke změně měnového kursu.

Daleko častěji však ČNB využívá přímých (devizových) intervencí, kdy prodává, resp. nakupuje domácí měnu za zahraniční měny. V tomto případě dochází přímo ke změně poptávky či nabídky zahraniční měny za domácí měnu s dopadem na měnový kurz.

Nákup zahraniční měny centrální bankou za domácí měnu zvyšuje za jinak nezměněných okolností poptávku po zahraniční měně na domácím devizovém trhu a současně vede k růstu nabídky domácí měny. Domácí měna se začne znehodnocovat, popř. je zastavena (zpomalena) její tendence ke zhodnocení. Prodej zahraniční měny za domácí měnu má zcela opačné účinky.

Dopad takových operací se projeví přímo na měnové bázi, neboť centrální banka provádí intervence ve vztahu k dalším bankám v ekonomice. Změna měnové báze může také vést ke změnám krátkodobé úrokové míry. Všechny takové operace jsou bezhotovostní. Nákupy zahraničních měn proto zvyšují rezervy bank a

---

²⁹ Blíže viz Revenda Z. - Centrální bankovníctví, 2. rozšířené vydání, Management Press, Praha 2001, str. 301 a n.

měnovou bázi a tlačí na pokles krátkodobé úrokové míry. Prodeje zahraničních měn snižují rezervy bank a měnovou bázi a tlačí na růst krátkodobé úrokové míry.

- Povinné minimální rezervy

Každá banka (včetně stavebních spořitelů) a pobočka zahraniční banky, která má v ČR bankovní licenci nebo se rozhodne v ČR podnikat na základě tzv. "Jednotné licence", je povinna držet na svém účtu u ČNB určitý předem stanovený objem likvidních prostředků, tzv. povinné minimální rezervy (PMR). Banky v současné době udržují PMR na svém účtu ve Zúčtovacím centru ČNB (tzv. účet platebního styku) a též na účtu pro výběry a skládání hotovostí, mají-li tento účet zřízen. Předepsaný objem PMR je stanoven na 2 % ze základny pro výpočet PMR. S platností od 12.7.2001 je touto základnou objem primárních závazků dané banky (tj. především vkladů od nebankovních subjektů), jejichž splatnost nepřevyšuje 2 roky. Příslušná banka je povinna udržovat na účtech pro držení PMR takový denní zůstatek, který je v průměru za udržovací období (přibližně 1 měsíc - začíná první čtvrtek v měsíci a končí ve středu před prvním čtvrtkem v následujícím měsíci) roven minimálně stanovené PMR pro dané udržovací období. Prostředky na tomto účtu až do výše předepsaného objemu PMR jsou počínaje 12.7.2001 bankám úročeny dvoutýdenní repo sazbou ČNB³⁰ (dříve úročeny nebyly).

Funkce PMR jako měnověpolitického nástroje se v současnosti prakticky nepoužívá. Prostředky deponované bankami v ČNB za účelem plnění PMR však mají jinou významnou úlohu: slouží jako "polštář" zajišťující plynulost mezibankovního platebního styku v Zúčtovacím centru ČNB. V roce 1999 dokončila ČNB proces postupného snižování sazby PMR na úroveň 2%, která je shodná s vyšší sazbou PMR stanovenou Evropskou centrální bankou pro banky v Hospodářské a měnové unii (EMU).

Aby byla zachována plynulost mezibankovního platebního styku i po snížení sazby PMR na současnou úroveň, byla zavedena kolateralizovaná (tj. poskytovaná bankám výměnou za cenné papíry) vnitrodenní úvěrová facilitata. V jejím rámci ČNB, jakožto operátor platebního systému a systému vypořádání obchodů s

---

³⁰ 3,75%.

krátkodobými dluhopisy, poskytuje bankám krátkodobé úvěry v průběhu dne tak, aby byly schopny plynule provádět platby i v případě, že v daný okamžik nemají na svém účtu platebního styku u ČNB dostatek prostředků. Vnitrodenní úvěr je poskytován za sazbu 0 % a v případě nesplacení automaticky přejde v marginální zápůjční facilitu (viz výše).³¹

- Ostatní nástroje

Při provádění měnové politiky může centrální banka použít dalších nástrojů k regulaci měnové báze, ale i likvidity, úrokových sazeb, úvěrových zdrojů a poskytnutých úvěrů bank. Oproti předchozím nástrojům již převládá administrativní charakter, zejména pokud působí selektivně a adresně vůči dané bance.

Limity úvěrů bank – centrální banka má na výběr ze dvou druhů limitů (stropy, kontingenty) úvěrů z hlediska věřitele.

Limity úvěrů, které centrální banka poskytuje bankám (někdy také relativní úvěrové limity), které se spíše řadí do skupiny diskontních nástrojů.

Za druhé se jedná o absolutní úvěrové limity, vztahující se na úvěry, které obchodní (a další) banky poskytují nebankovním klientům. V takovém případě je přímo zasahováno do samostatnosti rozhodování bank, které to samozřejmě nesou s nelibostí. Z toho důvodu byly absolutní úvěrové limity odsouzeny do role výjimečných a pouze dočasně použitelných nástrojů (u nás byly použity počátkem devadesátých let).

Limity úrokových sazeb bank – podstatou tohoto u nás nevyužívaného nástroje je stanovení maximálních úrokových sazeb z úvěrů bank a maximálních nebo minimálních úrokových sazeb z vkladů v bankách. Jde opět o přímý zásah do úvěrové a depozitní činnosti bank, jenž nemá přímý vliv na měnovou bázi, nýbrž projeví se spíše ve stabilizaci krátkodobé úrokové míry a dalších úrokových sazeb v ekonomice a může mít dopad na tvorbu peněžních úspor a poptávku po bankovních úvěrech. Ve snaze podpořit tvorbu vkladů v bankách bylo použito

---

³¹ Viz www.cnb.cz.

stanovení dolního limitu depozitních úrokových sazeb bank v ČSFR od roku 1990 do konce března 1992. V tržní ekonomice by takováto kontrola úrokové marže v souvislosti s úvěry a vklady neměla mít místo.

Povinné vklady – hlavním smyslem je odčerpat likvidní prostředky zejména centrálních orgánů, orgánů místní moci a správy a státních fondů z oběhu, resp. z obchodních bank za účelem jejich kontroly centrální bankou. O stanovení povinných vkladů rozhoduje spíše stát, a to buď z vlastního rozhodnutí, nebo na základě doporučení centrální banky. V případě zrušení povinných vkladů by došlo k výraznému nárůstu vkladů příslušných subjektů v bankách a následnému snížení poptávky bank po úvěrech centrální banky. Tím by se značně redukoval vliv diskontní politiky. Zároveň by bankám vzrostly zdroje, což by mohlo povzbudit inflační tlaky.

Pravidla likvidity – jejich hlavním účelem je zabezpečení žádoucí úrovně likvidity bank a představují stanovení závazné struktury aktiv a pasiv a závazných vazeb mezi nimi v bilancích bank. Spíše je řadíme do oblasti regulace bank. Mezi nástroje měnové politiky je vhodné je zařadit v případech, kdy změnami těchto pravidel centrální banka sleduje změny měnové báze, popř. – již značně zprostředkovaně – změny krátkodobé úrokové míry.

Doporučení, výzvy, dohody – doporučení mají charakter vyjádřených a spíše obecně formulovaných přání centrální banky na chování bank v nejbližším období. Nemusejí být a ani nebývají v písemné podobě; výzvy rovněž nemusejí mít písemnou podobu, ve srovnání s doporučeními jsou však konkrétnějšího a důraznějšího charakteru; dohody, resp. gentlemanské dohody mají většinou písemnou podobu a po podpisu se stávají právně závaznými. Často jsou uzavírány bez účasti centrální banky mezi bankami navzájem.

Účinnost těchto nástrojů bývá vysoká, a to i přesto, že nemusejí mít jednoznačně závazný charakter – banky si obvykle „nedovolí nerespektovat“ přání či výzvy centrální banky minimálně ze tří základních důvodů:

1. banky, které si zakládají na své důvěryhodnosti, respektují neformální autoritu centrální banky;
2. nerespektuje-li příslušná banka přání centrální banky, vystavuje se nebezpečí nepřímých následných sankcí – centrální banka může této bance například snížit limity, či dokonce odmítnout poskytnutí diskontních a dalších úvěrů;
3. pokud by se účinnost doporučení, výzev a gentlemanských dohod ukázala jako málo účinná, centrální banka může přistoupit například k zavedení úvěrových limitů.

Tyto nástroje lze v obecné rovině považovat za vysoce účinné, a proto jsou relativně často používány. Ve velké většině pouze dočasně a krátkodobě.

4.2.2.3 Funkce banky bank

Tato činnost je zakotvena zejména v části 6. zákona o ČNB. Centrální banka vede účty ostatním bankám v ČR, přijímá od nich vklady, poskytuje jim úvěry a provádí ve vztahu k nim a vzájemně mezi nimi platební, zúčtovací a některé další operace.

Rozlišujeme v zásadě trojí druh vkladů bank v centrální bance:

- 1_ povinné úložky v podobě tzv. povinných minimálních rezerv
- 2_ prostředky ukládané za účelem umožnit platební a zúčtovací operace prováděné centrální bankou
- 3_ další „dobrovolné“ vklady, resp. rezervy.

Kromě těchto vkladů dále banky mají hotovostní rezervy ve vlastních pokladnách.

Úvěry poskytované centrální bankou mohou mít z hlediska poptávky dvě základní podoby. Buď je úroková sazba z nich (zejména diskontní sazba) natolik nízká, že pro banky představují levný zdroj, nebo mají banky problémy se zajištěním likvidity a úvěr od centrální banky pro ně představuje v podstatě poslední možnost získat chybějící zdroje. V prvním případě nízká úroková sazba v zásadě signalizuje ochotu centrální banky levně bankám půjčit, zvýšit tak jejich rezervy a tím podpořit růst množství peněz v ekonomice – banky mohou zlevnit své úvěry,

což může povzbudit poptávku po úvěrech ze strany nebankovních subjektů. V druhém případě vystupuje centrální banka jako věřitel poslední instance, kdy obvykle centrální banka následně rozhoduje o dalším osudu ohrožené banky.

Významná role připadá České národní bance v oblasti mezibankovního zúčtování, které dnes probíhá v bezhotovostní podobě. Data o veškerých mezibankovních transakcích v ČR jsou zpracovávána v tzv. Clearingovém centru ČNB.

Mezi další operace patří především operace s cennými papíry mezi centrální bankou a ostatními bankami. ČNB od bank nakupuje nebo bankám prodává prvotřídní dluhové cenné papíry krátkodobého charakteru, zejména státní pokladniční poukázky a vlastní poukázky, jak blíže stanoví § 28 zákona o ČNB. Takové operace souvisejí s měnovou politikou a s doplňováním likvidity bankám. Pokud ČNB odkupuje od bank cenné papíry nad rámec měnové politiky, tj. za účelem pomoci bankám při řešení problémů s likviditou, má opět postavení věřitele poslední instance.³²

4.2.2.4 Funkce banky státu (vlády)

Dle § 30 zákona o ČNB vede centrální banka ČR účty podle zákona o rozpočtových pravidlech³³, tedy vládě, centrálním orgánům, samosprávným celkům atd. Smyslem je zajištění vyšší bezpečnosti prostředkům státu, neboť v obchodních a dalších bankách by mohlo hrozit nebezpečí bankrotu, čímž by stát mohl o své prostředky přijít.

Všechny příjmy a výdaje státního rozpočtu v daném finančním roce jsou souhrnně účtovány přes jediný tzv. clearingový účet státní pokladny s promítnutím na příslušných protiúčtech, a to společně s autonomními transakcemi, které zajišťují, aby se tento účet nedostal do debetního salda. „Hrozící nedostatek“ prostředků k financování výdajů státu je automaticky pokryt prostředky získanými emisí státních cenných papírů v podobě krátkodobých pokladničních poukázek.

³² Viz Revenda Z. a kol. - Peněžní ekonomie a bankovníctví, 4. vydání, Management press, Praha 2005, str. 308.

³³ Zákon č. 218/2000 Sb.

Neboť jako většina vyspělých tržních ekonomik i ČR „žije na dluh“, je třeba deficit státního rozpočtu financovat zejména z prostředků získaných z emise státních cenných papírů, které stát prostřednictvím ČNB umístí na finančním trhu. Limitem získaných prostředků je tudíž zájem o tyto cenné papíry na takovém trhu a brání se tak neblahému jevu v podobě monetizace státního dluhu³⁴, ke kterému by došlo v případě přímého úvěrování státu Českou národní bankou. Náš zákon v § 30 odst. 2 výslovně „zakazuje České národní bance poskytování jakýchkoli návratných finančních prostředků či jiných finančních podpor České republice nebo jejím orgánům, ale též územním samosprávným celkům, veřejnoprávním subjektům a právnickým osobám pod kontrolou státu, územního samosprávného celku nebo veřejnoprávního subjektu, s výjimkou bank, a to ani nákupem dluhopisů od těchto subjektů, jsou-li tyto subjekty jejich emitenty. Stejně tak nesmí provádět s těmito subjekty obchody, v důsledku kterých by mohly vzniknout pohledávky České národní banky vůči těmto subjektům“.

4.2.2.5 Devizová činnost

Centrální banka shromažďuje devizové rezervy státu a operuje s nimi na devizovém trhu. Tím sleduje čtyři hlavní cíle:

- zabezpečit devizovou likviditu země, tedy zajistit žádoucí výši a měnovou strukturu devizových rezerv s ohledem na očekávané platby do zahraničí;
- udržovat hodnotu devizových rezerv zejména vhodnou diverzifikací, čili uchováním rezerv ve více měnách současně, kdy se počítá s tím, že pokles kurzu jedné měny bude vyrovnán vzestupem kurzu jiné měny, čímž se kurzové pohyby navzájem neutralizují; ČNB má své devizové rezervy rozloženy mezi eura a dolary;
- získávat výnosy z devizových rezerv, a to tak, že devizové prostředky, které centrální banka bezprostředně nepotřebuje, investuje do prvotřídních zahraničních cenných papírů či ukládá na účty u zahraničních bank;
- ovlivňovat úroveň a vývoj měnového kurzu domácí měny k zahraničním měnám, čili provádět kurzové intervence.

---

³⁴ Dopad úvěru poskytnutého centrální bankou státu na celkové množství peněz v oběhu.

ČNB stanovuje denně kurzy devizového trhu (tzv. fixing). Tyto kurzy jsou stanovovány na základě monitorování vývoje měn na mezibankovním devizovém trhu. Zveřejňované kurzy vybraných měn odpovídají tomu, jak se jednotlivé měny obchodovaly na devizovém trhu ve 14:15 místního času. Kurzy devizového trhu slouží ve smyslu zákona o účetnictví a dalších právních norem pro neobchodní účely (ohodnocování závazků a pohledávek, daňová a celní řízení apod.). Kurzy jsou stanovovány vždy ve 14:15 s platností na aktuální den.

Kromě zmíněných aktivit má centrální banka v úschově a spravuje měnové rezervy ve zlatě a disponuje s nimi, stanoví cenu zlata v bankovních operacích ČNB, vydává cenné papíry znějící na cizí měnu a má některé další pravomoci devizového orgánu s rozhodovací a kontrolní pravomocí v oblasti devizového hospodářství dle devizového zákona.

4.2.2.6 Funkce reprezentanta státu v měnové oblasti

ČNB vůči domácí veřejnosti a zahraničí reprezentuje stát ve všech otázkách týkajících se měnové politiky. Ve vnitřní ekonomice spočívá úloha centrální banky zejména v pravidelném informování veřejnosti o měnovém vývoji, jeho hlavních problémech a způsobech řešení.

ČNB by se měla chovat transparentně a neustále vysvětlovat své přístupy a přesvědčovat o jejich správnosti a nutnosti, provádět „otevřenou“ měnovou politiku, a systematicky tak budovat a upevňovat svoji důvěryhodnost u veřejnosti. Tak vytváří jeden z nezbytných základů účinné měnové politiky a podmínky pro provádění i nepopulárních, avšak nutných opatření. Opačná politika, prováděná pouze „za zavřenými dveřmi“, může být méně úspěšná. Na míru otevřenosti, která je ostatně v různých zemích různá, ale neexistují shodné názory.

Centrální banka je jakýmsi mluvčím státu v měnových otázkách vůči zahraničí a reprezentuje zemi na zasedáních Mezinárodního měnového fondu, Světové banky, Banky pro mezinárodní platby apod., kdy zprostředkující roli zastává guvernér ČNB.

4.2.2.7 Dohled nad finančním trhem

Česká národní banka je zodpovědná za dohled nad finančním trhem v České republice. K integraci dohledu nad finančním trhem do ČNB došlo k 1. dubnu 2006, kdy ČNB převzala agendu Komise pro cenné papíry, Úřadu pro dozor nad pojišťovnictvím a penzijním připojištěním MF a Úřadu pro dohled nad družstevními záložnami, které zanikly. ČNB tedy provádí dohled nad bankovním sektorem, kapitálovým trhem, pojišťovnictvím a penzijním připojištěním, družstevními záložnami, devizový dohled a dohled nad institucemi elektronických peněz. Stanovuje pravidla, která chrání stabilitu bankovního sektoru, kapitálového trhu, pojišťovnictví a penzijního připojištění. Systematicky reguluje, kontroluje, vyhodnocuje a popřípadě postihuje nedodržování stanovených pravidel.³⁵

Taková koncentrace dozorových pravomocí je ve světě naprosto ojedinělá. Skrývá určitá systémová rizika např. v podobě snížení účinnosti dozoru v důsledku sloučení alespoň po určité přechodné období či nerespektování zvláštností jednotlivých segmentů finančního trhu. ČNB se stala úřadem, který koncentrací různých pravomocí překračuje míru běžnou v ostatních státech. Tím, že je navíc ústavní institucí svého druhu a není součástí výkonné moci, hrozí menší účinnost systému při odhalování zneužití takových pravomocí. Navíc vidím určitou analogii se soukromým sektorem, kde příliš megalomanské společnosti mívají tendenci k neefektivnímu hospodaření, kdy náklady spojené s vnitřními procesy, organizací a kontrolou, převyšují užitek z nich.

Na druhé straně existují potenciální pozitiva např. v podobě posílení odpovědnosti dozorového orgánu či zrychlení řešení monitorovaných problémů při správné spolupráci jednotlivých sekcí ČNB.

Každopádně se zatím jedná o krátce fungující systém a převaha negativ či pozitiv se ukáže až s postupem času.

---

³⁵ Blíže viz www.cnb.cz

4.2.3 Organizační struktura ČNB

Českou národní banku tvoří ústředí v Praze, pobočky a účelové organizační jednotky. Ústředí je složeno z úseků, sekcí, odborů a referátů. Nejvyšším řídicím orgánem České národní banky je sedmičlenná bankovní rada v čele s guvernérem. Dalšími jejími členy jsou dva viceguvernéři a čtyři vrchní ředitelé úseků. Všechny členy bankovní rady, včetně guvernéra, jmenuje prezident České republiky na základě vlastního uvážení – úprava novelou 442/2000 Sb. stanovila jmenování prezidentem na návrh vlády, ale byla Ústavním soudem zrušena. Rozhodnutí prezidenta nepodléhá kontrasignaci premiéra či jiného člena vlády. Funkční období guvernéra a dalších členů bankovní rady je šest let, s možností opětovného jmenování.

Bankovní rada řídí organizační útvary ústředí a pobočky ČNB od 1. ledna 2002 jako kolektivní orgán. Ředitelé sekcí a samostatných odborů v rámci posílených pravomocí odpovídají bankovní radě za řízení po horizontální ose a zajišťování jim svěřených agend v souladu se střednědobými koncepcemi přijatými bankovní radou pro jednotlivé oblasti činnosti centrální banky.

Tento způsob řízení umožňuje členům bankovní rady ČNB věnovat větší prostor rozhodování v oblasti měnové politiky, tedy přímému naplňování zákonem stanoveného cíle České národní banky a dalším otázkám koncepčního a strategického charakteru. Bankovní rada se schází na zasedáních dvanáctkrát ročně (obvykle ve čtvrtek), záznamy ze zasedání se zveřejňují se zpožděním 12 dní vždy v české a anglické verzi. Harmonogram zasedání se zveřejňuje s půlročním předstihem.³⁶

4.2.4 Hospodaření ČNB

Hospodaření ČNB upravuje část desátá zákona o ČNB a projevuje se v ní potřeba transparentnosti nakládání s jejími prostředky. Roční zprávu o výsledku svého hospodaření předkládá ČNB nejpozději do 3 měsíců po skončení

³⁶ ČNB také vydává měsíční zprávy o inflaci a čtvrtletní přehledy hospodářského a měnového vývoje. Samozřejmostí je veřejně přístupná Výroční zpráva. Veškeré tyto dokumenty a údaje, včetně řady dalších, lze nalézt také na internetových stránkách ČNB.

kalendářního roku k projednání Poslanecké sněmovně, která ji schválí, vezme na vědomí, nebo odmítne. Na vedení účetnictví ČNB se používá zákon č. 563/1991 Sb., o účetnictví.

Hospodaření České národní banky končí obvykle ziskem. Dva roky, ve kterých vykázala banka ztrátu, jsou jednoznačně spojeny s výraznou angažovaností centrální banky při konsolidaci bankovního systému. Kromě toho je výsledek hospodaření nejsilněji ovlivňován vývojem měnového kursu domácí měny. Dále je samozřejmě podstatná výše nákladů banky – například zavedení úročení povinných minimálních rezerv v červenci 2001 představovalo zvýšení nákladů o přibližně 600 mil. Kč do konce roku. Z toho vyplývá, že konečný hospodářský výsledek České národní banky je spíše technickou záležitostí než ukazatelem „kvality hospodaření“ banky.

Zákon stanoví České národní bance povinnost po doplnění příslušných fondů a dalších položek odvést zbývající část zisku do státního rozpočtu.

4.3 Možné fungování ČNB v blízké budoucnosti

Současný vývoj u nás jasně nasvědčuje tomu, že i nadále bude fungovat dvoustupňový systém s centrální bankou, přičemž v řadě oblastí činnosti si ČNB upevňuje svoji pozici (typicky soustředění dohledu nad finančním trhem do jejích rukou), na čemž nic nemění fakt přechodu části pravomocí na Evropskou centrální banku. I nadále tedy půjde o dvoustupňový bankovní systém s centrálním bankovníctvím.

K jistým důležitým změnám na poli centrálního bankovníctví by dojit mělo a také dojde.

Globalizace bankovních a finančních trhů bude klást stále větší důraz spíše na ochranu bankovního systému jako celku před systémovým rizikem než na ochranu každé jednotlivé banky, přičemž zásadní význam bude mít prevence. Ačkoli dohled nad celým finančním trhem přísluší ČNB, tuto funkci by v oblasti multinacionálních bankovních holdingů měla zastávat Evropská centrální banka, jež také vystupuje jako hlavní koordinátor spolupráce členských centrálních bank a dalších domácích

institucí dohledu. Zároveň bude třeba stanovit určitá „globální pravidla“ činnosti bank a dále se zvýší úloha externích auditorských firem.

O výrazných změnách v postavení a činnosti ČNB v souvislosti s integračním procesem do evropských struktur se zabývám podrobně v šesté části této práce.

5. ALTERNATIVNÍ ÚPRAVY CENTRÁLNÍHO BANKOVNICTVÍ

Úprava v podobě centrálního bankovníctví v České republice není samozřejmě jediná možná a zejména vzhledem ke globalizaci světové ekonomiky, finančním inovacím a nejistotě na finančních trzích se stále hledá kvalitnější a efektivnější model fungování měnové regulace a bankovního systému v tržní ekonomice. Na dalších řádcích proto zmiňuji pět základních alternativ.

Jedná se zaprvé o zdokonalování v rámci nyní zcela převládajících dvoustupňových bankovních systémů založených na měnové politice domácích centrálních bank. Další dvě možnosti jsou spojeny se zaváděním či zdokonalováním systémů, ve kterých vůbec neexistuje nebo alespoň nijak výrazně nepůsobí centrální banka – jde o systém svobodného bankovníctví a soukromých peněz, který se v současnosti v podstatě nikde nevyskytuje, a systém měnové rady. Posledními dvěma možnostmi jsou oběh zahraniční měny jako zákonného platidla („dolarizace“) a pro nás aktuální měnová unie.

Je důležité předeslat, že nutnost existence centrální banky vylučuje pouze systém svobodného bankovníctví a soukromých peněz. V systémech měnové rady či dolarizace mohou souběžně existovat centrální banky, ale měnová politika je prováděna jiným subjektem než domácí centrální bankou. V měnové unii mohou také existovat domácí centrální banky, ale měnová politika a některé další činnosti jsou svěřeny buď jedné z nich, nebo nově založené „společné“ centrální bance.

5.1 Systém svobodného bankovníctví a soukromých peněz

V případě systému svobodného bankovníctví a soukromých peněz nejde o nic zcela nového, s tímto systémem jsme se mohli setkat například ve Skotsku a

Spojených státech amerických v 18. a 19. století.³⁷ Od okamžiku, kdy funkce peněz začínají plnit papírové peníze v podobě bankovek (a státovek), začíná hrát roli měnová politika. Pokud ale emitované peníze mají přímou vazbu na drahý kov v podobě směnitelnosti, je měnová politika v zásadě omezena pouze na stanovení a kontrolu dodržování základních pravidel jejich emise. Za této situace skutečně není nutná existence centrální banky a její měnové politiky, což je základní myšlenkou svobodného bankovníctví a soukromých peněz.

Svobodné bankovníctví je typické především tím, že je to jednostupňový bankovní systém, ve kterém nepůsobí žádná centrální banka – a tedy ani měnová politika, a neexistují „státní“ regulace a dohled bank. Neinflační vývoj a finanční disciplína bank by měly být zajištěny v podstatě nikým neomezovanou konkurencí mezi bankami. V takovém systému by obíhaly soukromé peníze emitované soukromými bankami. Stabilitu kupní síly těchto peněz a neinflační vývoj by zajišťovala volná konkurence mezi bankami a povinnost například zlatého krytí. Banka, která by nebyla schopna zajistit relativně stabilní kupní sílu svých peněz a jejich krytí – například z důvodu jejich nadměrné emise – by se dostala do situace, kdy o její peníze nemá nikdo zájem. Musela by tedy buď své peníze začít stahovat, nebo v horším případě zcela opustit trh – vyhlásit úpadek. Případné opětovné obnovení principů svobodného bankovníctví a oběhu soukromých peněz pak nutně musí vyústit v požadavky na zrušení domácí centrální banky.³⁸

V souvislosti s tímto systémem bývá často zmiňována kritika dvoustupňového bankovního systému s centrální bankou. Někteří uznávají ekonomové spojovali světovou hospodářskou krizi právě s přehnaně restriktivní politikou amerického Federálního rezervního systému. Obecně jsou nedostatky dvoustupňového systému spatřovány v těchto oblastech:

- emisní monopol je spojen s „vynucenou kupní silou“ obíhajících peněz, které tak mají „nařízený standard“, přičemž úroveň a vývoj kupní síly jsou v zásadě určovány centrální bankou a její měnovou politikou;³⁹

³⁷ Před vznikem centrálních bank vlastně jiný systém ani neexistoval.

³⁸ Viz Revenda Z. - Centrální bankovníctví, 2. rozšířené vydání, Management Press, Praha 2001, str. 725.

³⁹ Emisní monopol se sice nevztahuje na bezhotovostní peníze, ale vyplývá z něj jediná – hotovostní i bezhotovostní – měna na daném území.

- centrální banka je spíše „státní“ byrokratickou institucí, která v měnové oblasti prosazuje především své vlastní zájmy nebo zájmy vlády, a nikoli „zájmy ekonomiky“ – ani posilování samostatnosti centrálních bank v posledních letech nic neřeší, neboť každá centrální banka „prostě musí“, alespoň v určité míře, respektovat přání politiků; a zejména politická přání zvyšují sílu inflačních tlaků;
- centrální banka je často příliš opatrná a pomáhá přežít i neefektivním bankám, které by „měly opustit trh“, a na druhou stranu nutí zdravé banky podílet se na záchranných akcích problémových bank a tím v souhrnu dochází k výraznému narušení tržního prostředí v ekonomice;
- centrální banky nedokázaly a ani nedokáží zabránit bankovním a měnovým krizím;
- obíhající peníze nemají žádný reálný standard (vnitřní hodnotu) a celý systém je tak náchylný k inflaci.

Takovéto názory mají jistě racionální základ, ovšem otázkou je, zda právě systém svobodného bankovníctví a soukromých peněz by dokázal tyto problémy vyřešit. Nasnadě jsou totiž mnohé protiargumenty:

- existující systém jednotné měny je přehlednější než systém, v němž by obíhaly peníze více bank;
- v současném dvoustupňovém bankovním systému jsou emitenty (bezhotovostních) peněz krom centrální banky rovněž obchodní a další banky, jejichž podíl na celkové emisi je výrazně vyšší než podíl centrální banky; úroveň a vývoj kupní síly peněz tedy určují právě tyto banky, přičemž měnová politika centrální banky zde má jen nepřímý vliv;
- svým způsobem i v současnosti každá banka emituje své vlastní, tedy „soukromé“ peníze – v bezhotovostní podobě běžných vkladů;
- v převážné většině vyspělých zemí mají centrální banky takové postavení, které jim umožňuje provádět na rozhodnutích či doporučení vlády v podstatě nezávislou měnovou politiku, v posledních letech jednoznačně zaměřenou na cenovou stabilitu – tedy na udržování stabilní kupní síly peněz;

- vliv vlády je výrazně omezen dalšími skutečnostmi, například limitováním odkupu státních cenných papírů centrální bankou (monetizace dluhu) a zákazem přímého úvěrování schodků státního rozpočtu centrální bankou;
- centrální banky skutečně nedokázaly v řadě případů zabránit bankovním a měnovým krizím, na druhou stranu se jim to ale často podařilo;
- přes přetrvávající inflační vývoj a latentní inflační sklony se v řadě zemí – především díky měnové politice centrálních bank – podařilo v poslední době dosáhnout nesporných úspěchů při krocení inflace;
- v případě zavedení systému svobodného bankovníctví a soukromých peněz by se narazilo na těžce řešitelné otázky standardu peněz, věřitele poslední instance, systému mezibankovního zúčtování a očekávaného chování bank a ostatních subjektů finančního trhu.

I když lze kritiku dvoustupňového bankovního systému často považovat za oprávněnou, nelze předpokládat obnovení systému svobodného bankovníctví a soukromých peněz v žádné z vyspělých tržních ekonomik.⁴⁰ Naopak vývoj se ubírá spíše opačným směrem. Stačí zmínit společnou měnu euro v rámci Evropské unie, ačkoli se teoreticky nabízelo i „kvazi-svobodné bankovníctví“ s konkurencí jednotlivých národních měn členských zemí.⁴¹ Obecně místo rušení centrálních bank došlo ke zvýšení jejich samostatnosti.

„Výrobci strategického zboží“ (jakým peníze s trochou nadsázky jsou) by měli být regulováni – centrální banka zákonem a banky zákonem i centrální bankou.⁴²

5.2 Měnová rada

Alternativu k dvoustupňovému bankovnímu systému s domácí centrální bankou představuje **měnová rada** (někdy také měnový výbor), jež může existovat v čisté podobě bez centrální banky nebo v modifikované podobě souběžně

⁴⁰ Kritikem centrální banky byl i nositel Nobelovy ceny za ekonomii Milton Friedman, ovšem jeho návrhy neznamenal podporu svobodného bankovníctví a soukromých peněz.

⁴¹ Viz návrhy dalšího nositele Nobelovy ceny za ekonomii G. S. Beckera.

⁴² Viz Revenda Z. - Centrální bankovníctví, 2. rozšířené vydání, Management Press, Praha 2001, str. 734.

s centrální bankou s tím, že zabezpečuje „měnovou politiku“ a centrální banka plní další funkce. Existence měnové rady převádí měnovou politiku na automatické řízení prostřednictvím fixního měnového kurzu domácí měny a povinné směnitelnosti národní měny za zahraniční měnu. Od systému fixního měnového kurzu či kurzového transmisního mechanismu „standardní“ měnové politiky centrální banky se systém měnové rady liší ve třech základních charakteristikách – 1. domácí měna je napojena na jednu zahraniční měnu, nejčastěji na americký dolar, ve fixním kurzu bez jakýchkoliv pásem fluktuace a s neodvolatelnou paritou – to je v podstatě bez možnosti devalvace; 2. domácí měnová báze musí být kryta devizovými rezervami, resp. aktivy v zahraniční měně měnové rady ve výši 100%, přičemž „měkčí varianty“ mají nižší krytí; 3. měnová rada má striktní zákaz poskytovat jakékoliv úvěry v domácí měně – ať již bankovnímu sektoru, vládě, či dokonce nebankovním institucím – nad rámec stanoveného povinného krytí devizovými rezervami. V čisté variantě tedy v zásadě neexistuje věřitel poslední instance, v případě souběžné existence měnové rady a domácí centrální banky může tato banka za určitých okolností poskytnout nouzový úvěr ohrožené bance – v tomto případě je ale zřejmé, že druhá charakteristika je v zásadě spojena s nižším povinným krytím než ve výši 100%.

System s měnovou radou byl původně zaváděn donucovacím způsobem koloniálními velmocemi v jejich koloniích, především jako elegantní řešení rostoucích požadavků kolonií na vlastní měnu. Povoláním emise vlastní měny a současným zafixováním této měny na měnu velmoci zůstávaly kolonie v závislém postavení na měnovém vývoji zemí – kolonizátorů. Nejznámějším případem s měnovou radou v postkoloniální éře je Hongkong, kde byla měnová rada zavedena 15. října 1983, a to s fixní vazbou na americký dolar (7,8 hongkongských dolarů za jeden americký dolar). Do té doby byl Hongkong měnově závislý na Velké Británii – rozhodnutí přitom učinily britské správní úřady. Měnová rada emitovala mince a pravomoc emitovat bankovky delegovala na tři obchodní banky (HSBC, Standard Chartered a Bank of China).

5.3 Dolarizace ekonomiky

V případě **dolarizace ekonomiky** se jedná o dvoustupňový bankovní systém, přičemž se zde nabízí celá řada kombinací:

1) plné nahrazení domácí měny

- zahraniční měnou – neboť touto měnou je nejčastěji americký dolar, hovoří se o tzv. dolarizaci ekonomiky; v daném případě jde o plnou dolarizaci, pro kterou je mimo jiné charakteristickým rysem konec autonomní měnové politiky,
- zahraniční měnou v rámci měnové unie, kde se na rozhodování v měnové oblasti podílejí všechny členské země,
  - uměle vytvořenou, vzájemně dohodnutou a tedy společnou měnou, opět v rámci měnové unie;

2) částečné nahrazení, neboli souběžný oběh domácí měny a zahraniční měny,

- obou v úloze zákonného platidla s tím, že měnový kurs mezi nimi
- nemusí být fixní – jde o částečnou dolarizaci; v některých případech může být zákonným platidlem vedle domácí měny více zahraničních měn,
- musí být fixní – jde o další možné uspořádání měnové unie.

5.4 Měnová unie

Poslední základní alternativou dvoustupňového bankovního systému s domácí centrální bankou je **měnová unie**. Jedná se opět o dvoustupňový systém, který se vyznačuje třemi základními charakteristikami:

- měnovou politiku, včetně stanovení cílů, nástrojů a transmisních mechanismů, zajišťuje buď společná centrální banka členských zemí měnové unie, nebo „zahraniční“ centrální banka (ve smyslu centrální banky jen jedné z členských zemí unie), přičemž platí, že
  - domácí centrální banka (či jiná vrcholná měnová autorita) buď vůbec neexistuje, nebo je plně podřízena jedné z výše uvedených centrálních bank a pouze pasívně zabezpečuje výkon měnové politiky; rozhodnutí v měnové

oblasti jsou ale přijímána na základě společného souhlasu členských zemí unie,

- v oblasti dohledu bank jsou možné všechny tři možnosti – vrcholnou institucí dohledu může být domácí instituce, instituce jedné z členských zemí unie nebo společná instituce těchto zemí;
  - zákonným platidlem je
- vedle domácí měny také zahraniční měna jednoho z členských států unie,
- pouze zahraniční měna, obvykle jedné z členských zemí unie,
- pouze společná, nově vytvořená měna (do doby definitivního zavedení s ní mohou krátkodobě obíhat národní měny členských zemí unie);
  - jsou-li zákonným platidlem domácí a další měna, pro měnovou unii musí být splněna podmínka stanovení v zásadě nezměnitelného fixního kursu mezi nimi.

Funkčně se jedná o dvoustupňový bankovní systém, ve kterém bezhotovostní peníze mohou emitovat (multiplikovat) také obchodní a další banky, tedy druhý stupeň tohoto systému. Příslušná centrální banka (společná či jedné z členských zemí unie) má pak emisní monopol na hotovostní peníze.⁴³

V souvislosti se zahájením existence Evropské měnové unie se společnou centrální bankou a společnou měnou euro od 1. ledna 1999 se o tomto tématu často hovoří. Tento systém existuje i v některých mimoevropských regionech a má dlouhou historii.

Hlavní přínosy měnové unie jsou spatřovány v úsporách transakčních nákladů, eliminaci kurzového rizika, snížení průměrné míry nezaměstnanosti, posílení ekonomické síly členských zemí unie v celosvětovém měřítku a některé další.

Mezi hlavní náklady patří ztráta národní suverenity v měnové oblasti, některé inflační impulzy a celá řada nákladů spojených se zahájením činnosti měnové unie, resp. vstupní náklady pro nové členské země – náklady na přebudování platebních a účetních systémů bank a dalších institucí, na výrobu hotovostních peněz společné měny a na jejich výměnu za národní měny členských zemí.

---

⁴³ Malou výjimkou může být zabezpečování emise domácí hotovostní měny domácí institucí v měnové unii založené na souběžném oběhu domácí a zahraniční měny.

6. INTEGRACE ČR DO EVROPSKÉ MĚNOVÉ

UNIE

Evropská měnová unie je v současnosti nejznámější měnovou unií, jež vznikla k 1. lednu 1999. Členy se stalo jedenáct zemí, o dva roky později bylo přijato Řecko. Z patnácti členských zemí Evropské unie v té době zůstaly stranou Dánsko, Švédsko a Velká Británie. Vstup do měnové unie byl vedle podmínky v podobě členství v Evropské unii spojován se splněním pěti základních ekonomických podmínek, tzv. Maastrichtských kritérií.

Vznik Evropské měnové unie znamenal zahájení činnosti Evropské centrální banky a zavedení společné měny. Euro bylo k 1. lednu 1999 zavedeno pouze v bezhotovostní formě. Emise hotovostních bankovek a mincí byla zahájena o tři roky později. Od března 2002 se euro stalo jediným zákonným platidlem.

Dne 1.1. 2007 bylo euro zavedeno ve Slovinsku. Na rozdíl od původních členů eurozóny bylo k jednomu datu zavedeno jak bezhotovostní euro, tak bankovky a mince (tzv. scénář Big Bang). Dne 1.1. 2008 vstoupily do eurozóny další dvě země – Kypr a Malta.⁴⁴

Bankovky a mince mají standardní podobu. Bankovky jsou pro všechny země stejné. Mince mají pro všechny země stejný rozměr, hmotnost, sílu, tvar, provedení hrany, jednu stejnou (tzv. evropskou) stranu s uvedením hodnoty a budou zhotoveny ze stejného materiálu. Druhá strana (tzv. národní) je v jednotlivých zemích různá. To však nemá vliv na použití mincí v jiných zemích eurozóny. Měnová jednotka euro má mezinárodní zkratku EUR. Jako symbol používá

⁴⁴ Na základě dohod s Evropskou unií používají euro jako svou měnu Monako, San Marino a Vatikán. Euro zavedly s ohledem na existenci měnové unie s Francií (v případě Monaka), respektive s Itálií (v případě San Marina a Vatikánu). Tyto tři země mají právo razit omezené množství euromincí se svou vlastní rubovou národní stranou. Dohody s EU o používání eura mají uzavřeny rovněž dvě francouzská zámořská společenství Mayotte a Saint-Pierre a Miquelon, která nejsou součástí Evropské unie, a tedy ani eurozóny. Tato území však nemohou vydávat euromince se svou vlastní rubovou stranou. Jednostranně bez dohody s EU euro zavedly Andorra, Černá Hora a Kosovo. Nemají právo razit vlastní euromince, avšak Andorra usiluje o uzavření dohody s EU, která by jí vydávání vlastních euromincí umožnila. Dohoda je ve stádiu vyjednávání. Bez dohody s Evropskou unií se euro jako měna používá rovněž ve dvou neobydlených francouzských zámořských územích – v zámořském teritoriu Francouzská jižní a antarktická území a v soukromém vlastnictví Francie Clippertonův ostrov – a také na britských základnách Akrotiri a Dhekelia na Kypru.

stylizované řecké písmeno epsilon, odrážející evropský charakter měny. Dvojitá vodorovná čára uvnitř tohoto písmene symbolizuje stabilitu nově vznikající měny.⁴⁵

Integraci ČR do Evropské měnové unie je možné rozčlenit do čtyř základních etap:

6.1 Předvstupní etapa

Předvstupní etapa v letech 1995 – 2004, kdy se Česká republika připravovala na základě plnění Evropské dohody (ED) a kodaňských kritérií pro vstup do EU.

Oficiálním zahájením integrace ČR do EU bylo datum 1.1.1995, kdy vstoupila v platnost Evropská dohoda (ED).⁴⁶ Ratifikací ED byl vyjádřen zájem ČR o členství v EU a souhlas s procedurami, které postupně vedou k tomuto členství. Požadavky na nové členy vycházejí ze závěrů zasedání Evropské rady v Kodani – tzv. Kodaňská kritéria. V jejich rámci je v ekonomické oblasti obecně požadována existence fungujícího tržního hospodářství a schopnost ekonomiky vyrovnat se s konkurenčními tlaky a tržními procesy uvnitř EU. Na tato dvě kritéria se váže splnění řady podmínek analyzovaných u kandidátských zemí v pravidelných ročních zprávách EK o dosaženém pokroku. Totéž hodnocení proběhlo v minulosti i v případě ČR. Analýze bylo například podrobeno to, zda rovnováha mezi nabídkou a poptávkou je dosažena volnou soutěží tržních sil, zda u nás existuje vynutitelnost právního systému, včetně vlastnických práv nebo zda je v ČR makroekonomická stabilita včetně odpovídající stability cen, trvale udržitelných veřejných financí a finančních účtů se zahraničím.

S cílem posílení předvstupní strategie a umožnění nasměrování pomoci EU specifickým potřebám ČR zpracovala EU v roce 1998 dokument Přístupové partnerství, na jehož základě ČR připravila svůj Národní program (NP) přípravy na

⁴⁵ Viz www.cnb.cz.

⁴⁶ Plný název je Evropská dohoda zakládající přidružení mezi ČR na jedné straně a Evropskými společenstvími a jejich členskými státy na straně druhé.

členství v EU, který byl každoročně aktualizován. Od roku 2002 byl NP nahrazen Souhrnem zbývajících úkolů ČR pro vstup do EU. V souladu s doporučením Přístupového partnerství připravila vláda ČR spolu s EK v listopadu 1999 dokument Společné zhodnocení priorit hospodářské politiky ČR, který zahrnoval soubor střednědobých hospodářských politik, které jsou nutné k tomu, aby ČR pokročila v ekonomické transformaci a připravila se na vstup do EU.

Od roku 2001 nahradil "Společné zhodnocení" nový Předvstupní hospodářský program (PHP), který byl po schválení vládou předán k 1.5.2001 Evropské komisi. PHP byl v platnosti do doby vstupu ČR do EU a představoval komplexní přípravu ČR na účast v Hospodářské a měnové unii (HMU) s výhradou zavedení eura. Byl zaměřen na veřejné finance, ale i na strukturální reformy zajišťující růst konkurenceschopnosti české ekonomiky. Sledování a vyhodnocování úrovně veřejného deficitu a veřejného zadlužení na základě vícestranného fiskálního dohledu mělo přispět k minimalizaci fiskálních rizik. ČNB se v rámci PHP podílela na zpracování střednědobého makroekonomického rámce.

6.2 I. etapa

I. etapa, trvající od roku 2004 po současnost. V této etapě se ČR stala členem EU a zahájila plnění konvergenčních kritérií.

Po vstupu ČR do EU 1.5.2004 byl PHP nahrazen Konvergenčním programem, jehož obsahem je plán vývoje veřejných financí dané země. Příprava země na vstup do eurozóny je pravidelně hodnocena v rámci Konvergenčních zpráv, které sledují míru plnění maastrichtských kritérií a právní konvergenci legislativy centrální banky se Statutem ESCB.

Tzv. maastrichtská konvergenční kritéria⁴⁷ jsou souborem měřitelných podmínek, na jejichž splnění závisí vstup členské země EU do Evropské měnové

---

⁴⁷ Podmínky měnové unie byly zformulovány v roce 1992 při podpisu Smlouvy o EU v Maastrichtu, která vstoupila v účinnost 1.11.1993 a rovněž novelizovala dosavadní Smlouvu o EHS. Kromě právního zakotvení měnové unie stanovila podmínky pro zavedení společné měny, jednotné měnové politiky a pro zřízení společné centrální banky. Těmto podmínkám se podle místa podpisu Smlouvy o EU říká maastrichtská konvergenční kritéria.

unie, a to dvou fiskálních, dvou měnových a jedné kurzové:

- podíl deficitu státního rozpočtu na hrubém domácím produktu nesmí být vyšší než 3,0 %
- podíl veřejného dluhu na hrubém domácím produktu nesmí být vyšší než 60 %
- průměrná roční míra inflace v % nesmí o více než 1,5 % bodu přesahovat průměrnou míru inflace tří zemí s nejnižšími mírami inflace
- dlouhodobá nominální úroková míra nesmí být o více než 2 % body vyšší než průměr dlouhodobých nominálních úrokových měr ve třech zemích s nejnižšími mírami inflace
- měnový kurz musí být zafixován v rámci tzv. evropského mechanismu měnových kursů (ERM, resp. v současnosti již ERM II) minimálně dva roky před vstupem do Evropské měnové unie (výkyv směnného kursu od centrální parity, stanovený v rámci Evropského měnového systému, musí být udržován alespoň po dva roky bez provedení devalvace vůči měně jakéhokoliv členského státu)

Vstupní podmínky se zatím nezměnily a vztahují se tak i na nově přijaté země Evropské unie. První dvě podmínky platí pro členské země měnové unie i po vstupu. Další tři podmínky po vstupu ztrácejí vzhledem ke společné měnové politice význam.

Za dodatečné kritérium lze považovat konvergenci v legislativní oblasti obsahující podmínku nezávislosti centrálních bank včetně zákazu financování veřejných institucí ze zdrojů centrálních bank a zákazu zvýhodněného přístupu ke zdrojům úvěrových institucí.⁴⁸

Po vstupu ČR do EU platí pro ČR stejná pravidla, jako pro ty členské státy EU, které ještě nebudou v této době součástí euro oblasti. Podle Smlouvy o ES je ČR od okamžiku vstupu do EU zavázána pokládat svoji kurzovou politiku za věc společného zájmu. Proto se musí vyvarovat takové kurzové politiky, která by mohla ohrozit hladké fungování jednotného trhu (velkým jednorázovým vychýlením nebo

---

⁴⁸ Viz čl. 101, 102, 108 a 109 Smlouvy o založení ES.

nadměrnou fluktuací kurzu). Současný kurzový režim řízeného floatingu⁴⁹ plně vyhovuje členství ČR v EU v etapě před zapojením ČR do ERM II. ČNB nemá proto důvody ke změně kurzového režimu uplatňovaného v současné době.

Vstupem do EU se ČNB stala součástí Evropského systému centrálních bank. ČNB zajišťuje vztahy k ESCB a k Evropské centrální bance (ECB) v souladu s požadavky, které vyplývají ze Smlouvy o ES a ze Statutu ESCB a ECB. Guvernér ČNB není členem Rady guvernérů; stane se jím až v momentě, kdy Česká republika zavede společnou měnu, je však od 1.5.2004 členem Generální rady.⁵⁰ Guvernér se od června 2004 účastní jednání Generální rady jako její řádný člen, je doprovázen viceguvernérem a eventuálně může být zastoupen svým zástupcem. Zástupci ČNB působí jako členové ve 13 výborech ESCB; do každého ze 13 výborů byli bankovní radou jmenováni dva zaměstnanci ČNB. Zástupci ČNB se dále účastní práce v pracovních skupinách jednotlivých výborů.

Evropský systém centrálních bank (ESCB) byl zřízen 1. ledna 1999 podle čl. 8 smlouvy o ES jako instituce pro koordinaci jednotné měnové politiky EU. ESCB je složen z Evropské centrální banky (ECB) a ze všech národních centrálních bank všech členských států EU.⁵¹

Z toho vyplývá, že uvnitř ESCB působí dvě skupiny centrálních bank. Jednak jsou zde centrální banky členů měnové unie, včetně ECB, a jednak centrální banky zemí, které se dosud měnové unie neúčastní. Rozdíl mezi oběma skupinami je v tom, že první skupina, tj. členové měnové unie a ECB, provádějí jednotnou měnovou politiku, kdežto každý člen druhé skupiny, tj. nečlenů měnové unie, si udržuje vlastní měnovou politiku. Rozdíl však není příliš ostrý právě díky koordinaci ESCB.

Právní režim ESCB se kromě ustanovení Smlouvy o ES – zejména čl. 107, řídí Dodatkovým protokolem o statutu Evropského systému centrálních bank a Evropské centrální banky. Z těchto předpisů vyplývá, že oproti národním

⁴⁹ Bliže viz Tomášek M. – Evropské měnové právo, 1. vydání, C. H. Beck, 2004, str.25 a 31.

⁵⁰ Generální rada se skládá z prezidenta a viceprezidenta ECB a guvernérů národních centrálních bank všech členských států EU. Generální rada vydává rozhodnutí, doporučení a názory. Generální rada zasedá čtyřikrát ročně. Jednání mohou být vedena též formou telekonference.

⁵¹ Viz Tomášek M. – Evropské měnové právo, 1. vydání, C. H. Beck, 2004, str. 117.

centrálním bankám a ECB, které si zachovávají postavení samostatných právnických osob, ESCB právní subjektivitu nemá, není tedy orgánem v pravém slova smyslu.

Prvořadým cílem ESCB podle Smlouvy o EU je udržovat cenovou stabilitu. Aniž by byl dotčen tento cíl, podporuje ESCB obecné hospodářské politiky ES se záměrem přispět k dosažení cílů ES podle Smlouvy, tj. zejména podporovat harmonický a vyvážený rozvoj hospodářských činností v ES, trvalý a neinflační hospodářský růst respektující životní prostředí, vysoký stupeň konvergence ekonomické výkonnosti, vysokou úroveň zaměstnanosti a sociální ochrany, a to vytvořením společného trhu a hospodářské a měnové unie a prováděním společných politik a činností uvedených ve Smlouvě.

Základními úkoly ESCB podle Smlouvy jsou: definovat a provádět měnovou politiku ES, provádět devizové operace v souladu s ustanoveními Smlouvy, držet a spravovat oficiální devizové rezervy členských států, podporovat plynulé fungování platebních systémů.

Definičním znakem ESCB je jeho nezávislost na jakémkoliv orgánu EU. Jedná se o shodný princip jako nezávislost národních centrálních bank na státních orgánech.

6.3 II. etapa

II. etapa, v níž se ČR zapojí do kurzového mechanismu ERM II Evropského měnového systému, přičemž doba zapojení závisí na připravenosti dodržovat podmínky tohoto systému.

ČNB chápe účast v tomto mechanismu jako bránu pro přistoupení k euru s co nejkratší dobou setrvání v něm. Se vstupem do ERM II začne intenzivní fáze technických příprav pro zavedení jednotné měny euro.

ERM II (European Exchange Rate Mechanism II) je systém směnných kurzů vůči euru. Ze "starých" členských zemí v něm dnes je jen Dánsko. Tato skandinávská země nepřijala euro, ale přesto udržuje kurz své koruny v určitém rozmezí, a to +/- 2,25 % vůči euru. Do systému ERM II musí vstoupit každá země,

kteřá chce přijmout euro. V systému musí být nejméně dva roky před přechodem na euro. K tomu, aby mohla země (nebo spíš její měna) vstoupit do ERM II, se nejdříve musí národní centřální banka dohodnout společně s Evropskou centřální bankou na takzvané centřální paritě - na hodnotě kurzu k euro. V tomto poměru je pak národní měna na euro navázána. Příslušná dohoda, stanovující konkrétní podmínky účasti v kurzovém mechanismu, bude podepsána prezidentem ECB a guvernérem ČNB. ČNB potom musí pomocí intervencí udržovat kurz své měny v určitém rozmezí, takzvaném fluktuálním pásmu. Toto pásmo je pro měny v ERM II 15 procent pod paritu a 15 procent nad centřální paritu.⁵² Právě v tomto pásmu pak bude definitivní kurz koruny k euro. Centřální parita určuje pouze střed, od kterého se v rámci pobytu v ERM II může měna odchýlit o 15 % na jednu či druhou stranu - právě pohyb v tomto (fluktuálním) pásmu je pátým Maastrichtským kritériem, které se musí dodržet. Konečný přepočítací kurz koruny k euro se stanovuje až půl roku před vstupem do eurozóny a bude se lišit od centřální parity.

V rámci zasedání Evropské rady v Nice v prosinci roku 2000 bylo deklarováno, že se nepokládá za žádoucí, aby členské země před vstupem do ERM II používaly jiná kurzová uspořádaní, než zavěšení na euro nebo řízený floating s eurem jako referenční měnou. Z tohoto hlediska současný kurzový režim v ČR, tj. výše zmíněný řízený floating s eurem jako referenční měnou, daným podmínkám vyhovuje.

6.4 III. etapa

III. etapa, ve které vstoupí ČR do oblasti jednotné měny euro.

Vstup země do eurozóny je obecně dán zněním Smlouvy o založení ES, jmenovitě článku 122. Jeho relevantní ustanovení stanoví, že rozhodnutí o tom, zda dojde ke zrušení výjimky na zavedení jednotné měny, je přijato Radou EU ve složení ministrů financí (ECOFIN), a to na návrh Evropské komise po konzultaci s

---

⁵² Zpočátku mnohem užší fluktuální pásmo bylo obvyklé ještě za dob předchůdce ERM II v měnovém systému ERM. Ten ale zanikl v roce 1999 ve chvíli, kdy dvanáct evropských zemí definitivně přešlo na euro.

Evropským parlamentem a po projednání v Evropské radě. Rozhodnutí Rady EU vychází ze závěrů konvergenčních zpráv vypracovaných nezávisle na sobě Evropskou komisí a ECB, v rámci kterých je hodnocen jednak stupeň ekonomické konvergence (plnění maastrichtských kritérií) a dále míra slučitelnosti národní legislativy s legislativou EU. Po rozhodnutí o zrušení výjimky na zavedení eura Rada EU rozhodne o přesném datu vstupu země do eurozóny (tj. o době, kdy zrušení výjimky vstoupí v účinnost) a určí přepočítací koeficient (tj. kurz domácí měny vůči euru, kterým po zavedení eura budou přepočítávány veškeré peněžní částky).⁵³

Česká ekonomika již dnes splňuje většinu požadavků výše zmíněných maastrichtských konvergenčních kritérií. Výzvou do budoucna zatím zůstává především snížení deficitu veřejných financí a dvouletá úspěšná účast v kurzovém mechanismu ERM II, jenž jsem výše popsal. Nezbytným předpokladem je v této souvislosti zejména reforma systému veřejných financí a prohloubení strukturálních reforem, jako je např. zlepšení fungování trhu práce.

Závazek zavést v budoucnu jednotnou měnu euro bylo součástí vstupních podmínek České republiky do EU. Zatímco tedy Velká Británie a Dánsko mají výjimku a do eurozóny vstupovat nemusí, nebudou-li tamní obyvatelé chtít, nové země Evropské unie včetně České republiky takovou výjimku nemají. Nemá ji ani Švédsko, ale vzhledem k negativnímu výsledku referenda EU tiše toleruje současný stav – záměrné neplnění jednoho kritéria (omezení pohybu kurzu k euru přijetím ERM II).⁵⁴

Horizont zavedení eura v ČR byl v roce 2003 na základě vládou přijaté Strategie přistoupení České republiky k eurozóně podmíněně stanoven na léta 2009-2010. Současně bylo rozhodnuto každoročně vyhodnocovat vládou ČR stav plnění maastrichtských konvergenčních kritérií a stupně sladění ČR s eurozónou. Tato analýza je zpracovávána ČNB společně s MF ČR a MPO. Na základě vyhodnocení provedeného v r. 2006 vláda ČR rozhodla nevstupovat v r. 2007 do mechanismu

---

⁵³ Viz www.cnb.cz

⁵⁴ Blíže viz Machala K. – Výnosy a náklady brzkého a pozdějšího přijetí eura, *Bankovníctví*, 2/2008

měnových kurzů ERM II. Vzhledem k tomu, že pro přijetí eura je nutné setrvat v systému nejméně 2 roky (jedná se o jedno z maastrichtských kritérií), bylo tímto krokem zavedení eura v České republice fakticky odloženo. Nový termín nebyl dosud stanoven.

V této souvislosti je vhodné zmínit činnost Národní koordinační skupiny pro zavedení eura (NKS), která na základě usnesení vlády z 23.11.2005 zahájila svoji činnost v únoru 2006. Zároveň začalo fungovat 6 pracovních skupin pro jednotlivé oblasti přechodu (např. finanční sektor, legislativa, veřejné finance a veřejná správa).

NKS zejména zpracovala 2 základní dokumenty, které upravují budoucí zavedení eura v ČR. Jde o Scénář přechodu ČR na euro, na jehož základě vláda ČR schválila strategii jednorázového zavedení eura (tzv. scénář Big Bang)⁵⁵, a Národní plán zavedení eura (taktéž schválený vládou), obsahující souhrn základních principů při přechodu na euro s vymezením hlavních úkolů pro jednotlivé sektory české ekonomiky. Na zpracování obou dokumentů se výrazným způsobem podílela také ČNB.

Hlavními zásadami vyplývajícími z nich jsou např. zmíněné současné zavedení bezhotovostního eura a bankovek a mincí (Big Bang), doba paralelního oběhu české koruny a eura po zavedení eura (duální cirkulace) v délce 14 dnů, zajištění bezplatné výměny korunových bankovek a mincí komerčními bankami a dalšími pověřenými institucemi po dobu půl roku po zavedení eura, pětileté období pro možnost bezplatné výměny korunových mincí centrální bankou (pro bankovky bude termín stanoven dodatečně v řádu desítek let) nebo zavedení povinnosti označovat ceny a jiné peněžní částky jak v českých korunách, tak v eurech (tzv. duální označování cen), a to nejpozději měsíc po stanovení přepočítacího koeficientu a ukončit jej rok po zavedení eura, což by mělo posílit ochranu spotřebitele a zajistit transparentnost procesu.

Nejvýraznější změnou v souvislosti se vstupem ČR do eurozóny v oblasti pravomocí ČNB bude skutečnost, že ČNB již nebude určovat měnovou politiku,

---

⁵⁵ Euro se při vstupu do eurozóny stane národní měnou a zároveň i oběživem.

přestane tedy být vrcholným subjektem měnové politiky a tato funkce přejde na Evropskou centrální banku. ČNB se napříště bude pouze podílet na „spoludefinování“ a „provádění“ měnové politiky v rámci účasti guvernéra ČNB na jednáních Rady guvernérů ECB. Nepůjde tedy o rozhodování „o nás bez nás“, neboť všechny členské země participují na takovém rozhodování.

ČNB ztratí určitou míru nezávislosti tím, že bude povinna jednat v souladu s obecnými zásadami a pokyny ECB a uznávat koordinační roli ECB v oblasti mezinárodní spolupráce.

Je nutné, aby se ČNB připravila na úplné zapojení do struktury činností všech orgánů v rámci ESCB. Současně splní také povinnost, vyplývající ze Statutu ECB, plně splatit podíl na základním kapitálu ECB v předpokládané výši zhruba 80 mil. EUR.⁵⁶ Zatím bylo splaceno 7 % z celkové částky. Dále převede na ECB část svých devizových rezerv dle shodného klíče jako při splácení kapitálu ECB.

Provádění operací na volném trhu bude nutné zakomponovat do operační struktury ECB, která bude určovat zásady pro jejich provádění ČNB.

Po zavedení eura zůstane ČNB i nadále emitentem peněz pro potřeby našeho státu, tedy euromincí či eurobankovek, ovšem výlučné právo pro povolování jejich vydávání bude náležet Radě guvernérů ECB.

V oblasti bankovního dohledu, resp. dohledu nad finančním trhem si ČNB zachová svoji výlučnou pravomoc, neboť ESCB a ECB má pouze přispívat k plynulému provádění opatření, která příslušné orgány přijaly v oblasti dohledu. Bankovní dohled je tedy i v podmínkách měnové unie plně v kompetenci národních orgánů a ECB plní v dané sféře toliko funkci koordinační, což je ovšem poněkud problematické, neboť bankovní dohled (dohled nad finančním trhem) totiž není co do orgánů vykonávajících tuto funkci plně sjednocen.⁵⁷

Důležitým úkolem v oblasti legislativy je dopracování nového zákona o ČNB, jímž bude zajištěna plná integrace do Eurosystemu, převzetí všech jeho funkcí, zejména pak převedení části pravomocí na ECB. Paragrafové znění takového

⁵⁶ Váhy podílů národních centrálních bank v klíči pro upisování základního kapitálu ECB jsou stanoveny rovným dílem podle podílu příslušného členského státu na celkovém počtu obyvatel a na hrubém domácím produktu EU. Vážené podíly národních centrálních bank na základním kapitálu jsou přehodnocovány každých pět let.

⁵⁷ Blíže viz Tomášek M. – Evropské měnové právo, I. vydání, C. H. Beck, 2004, str. 132.

zákonu je již na světě, účinným se stane k termínu zavedení eura. Vznikne také tzv. Obecný zákon o zavedení eura, kde budou specifikována základní pravidla pro přepočty cen, závazků, účtů, pravidel a postupu při výměně oběživa atd.

ČNB bude muset plnit široké informační povinnosti vůči ECB, zejména v oblasti statistických dat⁵⁸, která bude ECB vyhodnocovat a na základě takového hodnocení volit příslušné kroky až už v oblasti měnové politiky nebo jinde.

Účetnictví ČNB bude třeba převést na jednotnou měnu a harmonizovat s požadavky ECB.

Obrovská porce úkolů čeká na ČNB v souvislosti s hotovostním a bezhotovostním platebním stykem. Bude třeba přizpůsobit veškeré informační systémy dosud pracující s korunami nově zavedené měně, to se týká zejména platebních systémů a všech dalších systémů pracujících s finančními toky. ČNB musí zajistit potřebný objem bankovek a mincí nové měny, předzásobit eurobankovkami banky a pro tyto účely obstarat dané množství formou zápůjčky od národní centrální banky jiného členského státu eurozóny po dohodě s ECB. Současně se zaváděním nových bankovek a mincí bude třeba postupně stáhnout z oběhu cca 300 mil. kusů bankovek a 800 mil. kusů mincí znějících na starou měnu.

Na závěr problematiky, týkající se III. etapy, tedy vstupu ČR do eurozóny, bude užitečné stručně nastínit fungování Evropské centrální banky, tedy subjektu, jenž v případě našeho úspěšného vstupu do Evropské měnové unie bude hrát zejména ve směřování měnové politiky ČR, resp. celé eurozóny, klíčovou úlohu.

Evropská centrální banka (ECB) byla ustavena k 1. červnu 1998⁵⁹, své sídlo má v Německu ve Frankfurtu nad Mohanem a tvoří základ výše popsaného Evropského systému centrálních bank, na rozdíl od něhož však má právní subjektivitu. ECB jedná v mezích pravomocí, svěřených jí Smlouvou o ES a Statutem ESCB a ECB připojeným k této smlouvě.

Článek 3 Statutu ESCB a ECB stanoví hlavní úkoly ECB, jimiž jsou definování a provádění měnové politiky Společenství, provádění devizových

⁵⁸ Součástí této povinnosti je i zasílání zpětných dat do roku 2004.

⁵⁹ Za den jejího vzniku je však de iure označován 1. leden 1999, neboť Smlouva o ES předepisuje zahájení činnosti ECB dnem zahájení třetí etapy hospodářské a měnové unie.

operací, držba a správa devizových rezerv členských států a zajišťování hladkého fungování platebních systémů.

Nejdůležitější funkcí ECB je stanovení jednotné měnové politiky v rámci měnové unie; stala se tedy orgánem pro řízení a výkon jednotné měnové politiky těch členských zemí EU, jež jsou účastníky měnové unie.

Prvotním cílem je zajišťování cenové stability.

Národní centrální banky účastnických zemí měnové unie pozbývají pravomoci v oblasti měnové politiky a tyto pravomoci postupují Evropské centrální bance. Samy se pak v konečném důsledku stávají pouhými nástroji pro výkon jednotné měnové politiky, určené Evropskou centrální bankou. K výkonu svých měnových pravomocí je ECB oprávněna vydávat předpisy, které mají obecnou platnost, jsou právně závazné a aplikovatelné ve všech členských státech, přijímat rozhodnutí, vydávat doporučení a poskytovat posudky, které nejsou právně závazné. ECB je oprávněna ukládat sankce peněžité povahy za neplnění jejich předpisů a rozhodnutí.⁶⁰

ECB plní poradní funkce v oblasti legislativy ES i členských států a funkce v podobě shromažďování nezbytných statistických operací od příslušných národních orgánů, nebo od hospodářských institucí.

Počátkem roku 1999 byly vytvořeny devizové rezervy, přičemž každá členská banka ESCB převedla v jeho prospěch 50 mil. euro. ECB spravuje tyto vlastní devizové rezervy a zároveň monitoruje správu devizových rezerv centrálních bank členských států ESCB.

ECB má dva orgány s rozhodovacími pravomocemi – Radu Evropské centrální banky, složenou ze členů Řídícího výboru ECB a z guvernérů národních centrálních bank, a Řídící výbor Evropské centrální banky, složený z prezidenta ECB, z viceprezidenta ECB a ze čtyř členů, kteří jsou na osmileté funkční období jmenováni hlavami států nebo vlád zemí, které zavedly euro.

---

⁶⁰ Viz Tomášek M. – Evropské měnové právo, 1. vydání, C. H. Beck, 2004, str. 101.

Hlavním úkolem Rady je určování měnové politiky ES a její zasedání se koná dvakrát měsíčně. Řídicí výbor provádí měnovou politiku v souladu s obecnými zásadami a rozhodnutími Rady.

Na závěr se zmíním o velmi důrazně zakotveném znaku ECB, její nezávislosti. Tuto nezávislost, zakotvenou v primárním právu ES, konkrétně ve Smlouvě o ES, lze určitou abstrakcí rozčlenit do několika druhů dle různých úhlů pohledu.

Nezávislost institucionální (organizační) zakazuje ECB požadovat nebo přijímat pokyny od orgánů Společenství, od vlád členských států nebo od jakéhokoli jiného orgánu (pasivní stránka). Orgány Společenství a vlády členských států se zavazují respektovat tento princip a neusilovat o ovlivňování ECB (aktivní stránka).

Obdobně je stanovena nezávislost osobní (personální), která dále klade důraz na způsob jmenování a odvolávání členů orgánů ECB s rozhodovacími pravomocemi.

Nezávislost finanční znamená zákaz financování centrální banky z rozpočtu státu či EU a zákaz pro centrální banku jakkoliv sanovat rozpočet EU či státu.

Nezávislost věcná (funkční) znamená, že centrální banka je autonomním orgánem pro stanovování a provádění měnové politiky.

Nezávislost rozpočtová (hospodářská) stanoví vztah státních orgánů k hospodaření a k rozpočtu centrální banky, včetně auditu hospodaření centrální banky.

Projevem nezávislosti v mezinárodním měřítku je skutečnost, že ECB má právo být zastoupena při Mezinárodním měnovém fondu (IMF) a při Organizaci pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD).⁶¹

Pro úplnost je třeba doplnit, že všechny výše zmíněné projevy nezávislosti se vztahují rovněž na národní centrální banky členských států EU.

---

⁶¹ Viz Tomášek M. – Evropské měnové právo, 1. vydání, C. H. Beck, 2004, str. 122 a 123.

7. CENTRÁLNÍ BANKOVNICTVÍ V NĚKTERÝCH VYBRANÝCH ZEMÍCH EU

Mezi centrálním bankovníctvím v ČR a jiných státech Evropské unie lze nalézt celou řadu společných rysů, ale i velkých rozdílů.

Mezi hlavní rozdíly náleží zejména:

- stupeň samostatnosti centrální banky, ovšem s tendencí k posilování samostatnosti;
- hlavní cíle měnové politiky centrální banky a cesty jejich dosažení, resp. transmisní mechanismy; úspěšnost v boji proti inflaci je (byla) samozřejmě také rozdílná
- některé další charakteristiky centrální banky – existují rozdíly ve vlastnictví, ziskovosti, podílu na bankovním dohledu, organizační struktuře, výši kapitálu, relativním počtu zaměstnanců apod.;
- uspořádání druhého stupně bankovního systému, kde v některých zemích Evropské unie existuje pobočkové bankovníctví a v jiných spíše již propojené bankovníctví;
- také plnění maastrichtských kritérií, různý přístup k Evropské měnové unii aj.

Nutné je zdůraznit, že vstupem států do EU, zejména však jejich začleňováním do struktur Evropské měnové unie, se většina principů a činností centrálních bank členských států stále více sjednocuje nebo alespoň koordinuje a mnoho pravomocí přechází na nové orgány, zejména na Evropskou centrální banku.

V dalších třech bodech stručně pojednám o systémech centrálního bankovníctví u našich dvou sousedů a Velké Británie, která má v této souvislosti zcela specifické postavení.

7.1 Rakousko

Po skončení 1. světové války a rozpadu Rakousko-Uherské říše působila centrální banka ještě čtyři roky pod starým názvem. V roce 1922 byl přijat nový statut banky, která je přejmenována na Rakouskou národní banku (Österreichische Nationalbank, OeNB), v jejímž čele od té doby působí prezident banky (guvernér), jmenovaný na pět let prezidentem republiky. OeNB je akciovou společností, 50 % akciového kapitálu je ve vlastnictví státu a 50 % vlastní odbory a sdružení podnikatelů, bank a firem. Zajímavostí je možnost výplaty dividend až do výše 10 % ze zůstatku zisku. Banka byla až do přejetí Rakouska za člena Evropské unie silně závislá na vládě, a to i v oblasti měnové politiky. Teprve v roce 1994 byla její samostatnost posílena. Úprava zákona z roku 1998 vyloučila možnosti zásahů vlády do pravomocí centrální banky, což odpovídá i naší nynější úpravě. Hlavním cílem měnové politiky byla cenová stabilita, ačkoli banka stále úzce spolupracovala s vládou, s cílem podporovat vládní hospodářskou politiku. Vzhledem k neoficiální dohodě rakouské a německé centrální banky o kursových pásmech fluktuace mezi šilinkem a markou ve výši +/- 2,25 % byla měnová politika v Rakousku silně závislá na měnové politice ve Spolkové republice Německo.

Dohled bankovního systému je svěřen především ministerstvu financí, rakouská centrální banka na něm pouze participuje. Bankovní systém je funkčně sice dvoustupňový, ale institucionálně je třístupňový se samostatným stupněm Raiffeisen, který se skládá z asi 2500 malých obchodních a spořitelních bank a jedné celostátní centrály Raiffeisen Zentralbank Österreich.

7.2 Spolková republika Německo

Deutsche Bundesbank měla vždy pověst neochvějného strážce kvality měny a často je uváděna za „vzorovou“ centrální banku. Její činnost i organizační struktura se ostatně stala vzorem pro Evropskou centrální banku.

Vrcholným orgánem Deutsche Bundesbank je Ústřední bankovní rada, která je od roku 1998 šestnáctičlenná. V čele je prezident, kterého jmenuje na návrh spolkové vlády prezident republiky. Dalšími členy rady jsou viceprezident, ostatních osm členů Direktorია a šest prezidentů zemských centrálních bank. Direktorium je vrcholným výkonným orgánem. Zemských centrálních bank (na 16 spolkových zemí) je od 1. listopadu 1992 devět.

Dohledem bankovního systému je pověřen Spolkový dozorčí úřad se sídlem v Berlíně. Centrální banka v této oblasti pouze participuje v podobě dohledu na dálku. Německý bankovní systém je podobně jako v Rakousku institucionálně třístupňový. Existuje zde vedle zúčtovacích centrál Zentralkassen i jedno ústředí Deutsche Genossenschaftsbank.

7.3 Velká Británie

Třetím systémem centrálního bankovníctví, který zde z důvodu výrazných specifíků oproti jiným státům EU zmiňují, je systém Velké Británie.

Zákon o centrální bance z roku 1844 rozdělil centrální banku na dvě relativně samostatné části, resp. oddělení, a toto členění zůstalo zachováno až do současnosti. První oddělení – Issue Department – je pověřeno především emisí hotovostních peněz, druhé oddělení – Banking Department – vystupuje zejména jako bankéř bankovního systému. I když původně si obě oddělení konkurovala a byla motivována ziskem, v současnosti je členění spíše již jen formální záležitostí, která respektuje tradici.

Stejným způsobem se člení bilance Bank of England. Emisní oddělení má na aktivech vládní a další cenné papíry a na pasívech hotovostní oběživo v oběhu a v bankovní části. Aktiva bankovního oddělení tvoří opět vládní a další cenné papíry včetně směnek bank a hotovostní oběživo nakoupené od emisní části, v pasívech jsou vklady bank a dalších subjektů a kapitál.

Specifickým rysem bankovního systému je existence a činnost diskontních domů. Diskontní domy své zdroje k nákupu cenných papírů od centrální banky získávají půjčkami od bank splatnými na požádání. Pokud nemají dostatek

prostředků k úhradám těchto půjček – především z důvodu měnové politiky centrální banky – refinancují se právě u centrální banky, a to samozřejmě za diskontní sazbu, to je sazbu, která vyjadřuje záměry centrální banky v měnové oblasti.

V oblasti regulace a dohledu zůstal centrální bance pouze dohled nad bankovním systémem jako celkem a role věřitele poslední instance. Zatímco převod rozhodovací pravomoci o diskontní sazbě guvernér centrální banky přivítal, se změnami v oblasti bankovního dohledu nesouhlasil. Nakonec Bank of England alespoň prosadila, že jeden z viceguvernérů centrální banky je jedním ze tří členů Standing Committee on Financial Stability, orgánu koordinujícího dohled celého finančního systému v zemi. Ve velké Británii působí také clearingové banky, z jejichž označení také vyplývá, že se podílejí na zabezpečování mezibankovního zúčtování.

Vzhledem k tomu, že si Velká Británie na základě Dodatkového protokolu o určitých ustanoveních týkajících se Spojeného království Velké Británie a Severního Irsku vyhradila, že se na ni nevztahuje platnost ustanovení těch částí Smlouvy o ES, které se týkají přechodu k měnové unii a zavedení společné měny, a že se zavázala, že nebude v orgánech EU hlasovat o otázkách týkajících se ustanovení těch článků, jejichž platnost si citovaným dodatkovým protokolem vyhradila, nevztahuje se též na její centrální banku povinnost souladu s ustanoveními Smlouvy o ES a Dodatkového protokolu o statutu Evropského systému centrálních bank a Evropské centrální banky.

8. ZÁVĚR

Cílem této práce bylo analyzování a částečně zamyšlení nad působením a činností centrální banky na našem území v současnosti, a to po přiblížení historického vývoje. Zároveň se však práce zabývá problematikou vyústění současné situace do čím dál pevnějšího svazku s evropskými strukturami, zejména v podobě Evropské měnové unie.

Druhá kapitola uvozuje práci obecným popisem bankovního systému ve státě. Rozčleňuje ho na dvě logické složky, totiž institucionální a funkční. Ve stručnosti zmiňuje i existenci mimo bankovní systém státu působící mezinárodní, tzv. multinacionální bankovní společnosti. Z této části také vyvodíme, že v podmínkách otevřeného tržního hospodářství se nejlépe osvědčil dvoustupňový bankovní systém při existenci centrální banky na jedné straně a obchodních bank na straně druhé.

V kapitole, věnující se vývoji centrálního bankovníctví, se čtenář dozví o původních důvodech vzniku centrálních bank, které mají často již jen pramálo společného s dnešní hlavní náplní činnosti těchto institucí. Různé hospodářské dispozice jednotlivých států také určovaly různé způsoby zakládání centrálních bank. Na tomto místě je také dobré připomenout, že ne všechny státy mají tradiční letitou úpravu centrální banky, nýbrž tyto instituce u nich vznikly teprve nedávno, či dokonce, že existují státy, které vlastní centrální banku vůbec nemají.

Oddíl 3.3 této kapitoly se zabývá existencí centrální banky na území České republiky, a to od data 1. června 1816, kdy vzniká Privilegovaná Rakouská národní banka jako soukromá akciová společnost, což předurčilo vývoj centrálního bankovníctví celého Rakousko-Uherska na dalších zhruba sto let. Důležitým zlomem se stal pochopitelně vznik samostatného československého státu, kdy se funkce centrální banky nejprve koncentrovaly v rukou ministerstva financí, resp. Bankovního úřadu při ministerstvu financí a jeho bankovního výboru. Až o několik let později v roce 1926 vzniká „plnohodnotná“ Národní banka Československá,

přičemž není od věci zdůraznit její formu akciové společnosti s možností nabytí akcií soukromými osobami.

Po velice úspěšném, ale tragicky krátkém fungování celé prvorepublikové ekonomiky nastává na dlouhou dobu hluboký úpadek celého společenského systému, centrální bankovníctví nevyjímaje.

Milníky v tomto temném období historie se staly roky 1938, v němž nastává počátek totální destrukce a rozkradení Centrální banky Československé okupantskými silami, a 1948, kdy po celkem slibném poválečném vývoji na našem území byla zasazena rána v podobě komunistického puče a následného přechodu na centrálně plánovanou a direktivně řízenou ekonomiku po vzoru Sovětského svazu. V roce 1950 následně vzniká Státní banka československá, která se stala jakousi „monobankou“ na dalších téměř padesát let.

S rokem 1989 počíná dlouhý a nelehký boj v podobě transformace československého hospodářství, kdy se i Státní banka československá přetváří na centrální banku tržního typu. V původní polistopadové podobě však neměla dlouhého trvání, neboť k 31.12. roku 1992 v důsledku dělení Československé federace zaniká a k 1. lednu nového roku se centrální bankou ČR stává Česká národní banka. Ta se již v hlavních rysech shoduje s centrální bankou tak, jak ji známe dnes.

Čtvrtá, nejrozsáhlejší kapitola se zabývá nejprve Českou národní bankou jako ústavní institucí, která vybočuje z tradičního schématu tripartity státní moci a reprezentuje jakousi v Ústavě nezakotvenou „finanční moc“. Druhý oddíl kapitoly pak po počátečním zamyšlení se nad problematikou nezávislosti ČNB poměrně podrobně rozebírá její jednotlivé typické činnosti. Jedná se o funkci emitenta zákonných peněz, jež dosáhne po vstupu do eurozóny výrazných změn, stejně jako další velmi významná činnost, totiž měnová politika. V obou těchto oblastech po začlenění ČR do Evropské měnové unie bude mít propříště „hlavní slovo“ Evropská centrální banka, na niž pravomoci těchto dvou základních oblastí přejdou. Obdobně tomu tak bude i v případě devizové činnosti, ačkoliv ne v tak širokém rozsahu. Naopak ve funkci banky bank, banky státu (vlády), ve funkci reprezentanta státu

v měnové oblasti a při dohledu nad finančním trhem si i nadále ČNB zachová tu širší tu užší míru samostatnosti, přestože i v těchto sférách dojde a již dochází k jisté míře koordinace ze strany „evropských“ orgánů.

V souvislosti s výkladem o organizační struktuře, v níž hraje samozřejmě nejdůležitější roli v široké míře nezávislá sedmičlenná bankovní rada, jsem zmínil v nedávné historii proběhnuvší pokus o ingerenci vlády do jmenovacího procesu funkcionářů bankovní rady. Všechny tyto politické tlaky na ústavně zakotvenou nezávislost centrální banky však byly záhy eliminovány.

V oblasti hospodaření je kromě povinnosti předkládat zprávy o výsledku hospodaření Poslanecké sněmovně dobré si všimnout povinnosti ČNB odvádět zisk do státního rozpočtu, v čemž se projevuje zásadní rozdíl oproti nakládání s výsledkem hospodaření obchodními bankami. Ačkoli se zde nabízí jistá analogie se soukromoprávní podnikatelskou činností, rozhodně ČNB nemůže s dosaženým ziskem nakládat jako běžný podnikatel.

Závěrečný oddíl této kapitoly naplňuje krátké zamyšlení nad pravděpodobným vývojem centrálního bankovníctví u nás.

V páté kapitole jsem si dovořil v rámci obecnějšího chápání centrálního bankovníctví nastínit základní více či méně reálné alternativy jeho fungování. Zároveň jsou zde zmíněna jistá úskalí u nás tradičně požímaného systému.

Aktuální, velmi diskutované a všudypřítomné téma integrace do evropských struktur tvoří obsah šesté kapitoly. Zabývám se zde bez zbytečně obsáhlého popisování historie Evropské unie či Evropské měnové unie, o nichž existuje nespočet knih, spíše konkrétními souvislostmi mezi naším státem, resp. naší centrální bankou a evropskými instituty.

Kapitola je rozdělena do čtyř oddílů, korespondujících se základními etapami integrace České republiky do Evropské měnové unie se stručným popisem institutů, které mají pro nás v dané etapě význam.

Tzv. předvstupní etapu máme již úspěšně za sebou, o čemž svědčí fakt členství naší země v Evropské unii. Podstatné v ní bylo zejména plnění Evropské dohody a

tzv. kodaňských kritérií, spočívající zejména ve vybudování fungujícího tržního hospodářství, které bude konkurenceschopné vůči ostatním členským státům EU.

V I. etapě, trvající od roku 2004, tedy od našeho květnového vstupu do EU, se aktuálně nacházíme. V této době je nejdůležitějším úkolem splnění tzv. maastrichtských konvergenčních kritérií, tedy pěti podmínek z oblasti fiskální, měnové a kurzové, bez jejichž úspěšného zdolání nám brány eurozóny zůstanou zavřené. Za jakousi dodatečnou vstupní podmínku je třeba považovat konvergenci v legislativní oblasti, jak to vyplývá zejména z evropského primárního práva. Dá se říci, že náš právní řád je v současnosti již v souladu s požadavky evropských předpisů. Ke splnění ostatních podmínek bude třeba učinit ještě mnohá opatření, zejména v tolik diskutované oblasti veřejných financí. Vstupem do EU se ČNB stala součástí Evropského systému centrálních, což je instituce bez právní subjektivity, založená zejména ke koordinaci měnové politiky členských států EU.

II. etapa je vlastně jen realizací jednoho z maastrichtských kritérií, a to zapojení se do kurzového mechanismu ERM II a setrvání v něm alespoň po dobu dvou let před vstupem do eurozóny. Ve stručnosti se jedná o udržování kurzu koruny vůči euru v určitém stanoveném pásmu.

Poslední III. etapa se naplní vstupem ČR do oblasti jednotné měny euro, což, jak jsem v této práci podrobně popsal, bude mít dalekosáhlý dopad na fungování českého centrálního bankovníctví. Nejcitelnějším důsledkem pro českou centrální banku bude přechod pravomocí v oblasti měnové politiky, emisní a devizové činnosti na Evropskou centrální banku. Občané vstup do eurozóny zaregistrují zejména se zavedením jednotné měny euro a současným stahováním „starých“ českých peněz z oběhu.

Časový horizont vstupu ČR do eurozóny není vůbec jistý a není vyloučeno, že Česká republika se bude ubírat obdobným směrem jako Švédsko, které svoje členství vlastně uměle „donekonečna“ odkládá.

Sedmá závěrečná kapitola velmi stručně přibližuje centrální bankovníctví našich dvou sousedů a Velké Británie, která má ve srovnání s ostatními členy Evropské unie velmi specifický postoj k Evropské měnové unii.

Seznam použité literatury

- Bakeš M. a kol. - Finanční právo, 4. aktualizované vydání, C. H. Beck, 2006
- Dvořák Petr – Bankovníctví pro bankéře a klienty, 3. přepracované vydání, Linde, 2008
- Hampl M. – Euro a růst, Bankovníctví, 2/2008
- Kolektiv autorů – Bankovníctví v ČR, Bankovní institut VŠ, a. s., Praha 2001
- Machala K. – Výnosy a náklady brzkého a pozdějšího přijetí eura, Bankovníctví, 2/2008
- Mandel M., Tomšík V. - Monetární ekonomie v malé otevřené ekonomice, Management press, Praha 2003
- Pavlíček V. a kol. – Ústavní právo a státověda, II. díl, Ústavní právo České republiky, část 1., Linde Praha, a. s., 2008
- Revenda Z. - Centrální bankovníctví, 2. rozšířené vydání, Management Press, Praha 2001
- Revenda Z. a kol. - Peněžní ekonomie a bankovníctví, 4. vydání, Management press, Praha 2005
- Tomášek M. – Evropské měnové právo, 1. vydání, C. H. Beck, 2004
- Vencovský F. a kol. - Dějiny bankovníctví v Českých zemích, Bankovní institut, a.s., 1999

Internetové zdroje

www.cnb.cz

www.ecb.eu

www.ekonom.ihned.cz

www.wikipedia.org